

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра педагогіки, методики викладання іноземних
мов й інформаційно-комунікаційних технологій

Кваліфікаційна робота магістра з педагогіки
на тему: «Вивчення іноземних мов як важливий чинник адаптації
підростаючого покоління до самостійного життя,
самореалізації його в професійному й особистому плані»

Допущений до захисту

« ____ » _____ року

Студента групи МСОі01-20

факультету романської філології і
перекладу

освітньо-професійної програми

Іспанська мова і друга

західноєвропейська мова,

зарубіжна література, методика

навчання іноземних мов і культур

у закладах вищої освіти

Харковського

Євгена

Миколайовича

Завідувач кафедри

_____ Черниш В.В.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Чернуха А. М.

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ В ОСОБИСТОМУ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ ЖИТТІ.....	7
1.1. Сучасний стан розвитку мовної освіти в Україні.....	7
1.2. Психологічна характеристика молодої людини у контексті професійної та особистої самореалізації.....	21
1.3. Поняття мовних бар'єрів та їх вплив на самореалізацію молоді в житті.....	29
1.4. Аналіз впливу вивчення іноземних мов на самореалізацію студентської молоді.....	37
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	46
2.1. Діагностика вивчення впливу іноземних мов на самореалізацію студентської молоді.....	46
2.2. Аналіз результатів проведеного експериментального дослідження.....	52
2.3. Рекомендації щодо активізації вивчення іноземних мов підростаючим поколінням.....	61
Висновки до розділу 2.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
РЕЗЮМЕ.....	72
RESUME.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні інтеграційні процеси та співробітництво країн в епоху тотальної глобалізації сприяють впровадженню новітніх технологій та методики викладання в систему освіти. Основними пріоритетами є підготовка молодого покоління до соціалізації в умовах сучасного світу. Євроінтеграційні процеси визначили вивчення та спілкування іноземними мовами як пріоритетне, яким повинен володіти кожен суб'єкт соціуму.

Розширення міжнародного співробітництва, посилення значущості іноземних мов стимулюють розвиток іншомовної освіти. У сучасній Україні вже сформувалася програма розвитку вітчизняної освіти, заснована на використанні передового педагогічного досвіду як українських дослідників, так і зарубіжних.

Однією з основних умов модернізації української іншомовної освіти є іншомовний професійний розвиток підрастаючого покоління заради професійної та особистісної самореалізації в сучасному суспільстві. Серед ключових умінь людини 21 століття названо знання двох іноземних мов. Проте, в останні декілька років, цю проблему зробили більш пріоритетною, бо, виходячи з психологічних тестів, сучасна молодь більш заглиблена у продукти технологічного прогресу, ніж думки про майбутнє.

Важливу роль у процесі реалізації концепції навчання іноземної мови відіграють міжнародні програми, з яких привертає увагу проєкт «Розвиток потенціалу підготовки вчителів іноземних мов як шлях до багатомовної освіти та європейської інтеграції України» (MultiEd). Головним пріоритетом проєкта є оновлення освітніх програм підготовки вчителів іноземних мов закладами вищої освіти. Він розрахований на три роки: з 15 листопада 2019 року по 14 листопада 2022 року. У проєкті задіяні заклади вищої освіти з чотирьох країн, у тому числі й України [42]. Реформи в освітній сфері відбуваються не лише в Україні, а й у багатьох європейських країнах. Досвід зарубіжних науковців є однією з основних опор для удосконалення шляхів

професійного розвитку підростаючого покоління українців та його подальшої соціалізації у сучасному суспільстві.

Досліджувана проблема знайшла відображення у ряді наукових праць. Зокрема з таких проблем: методи формування мовленнєвої компетентності (О. Кучерук, Є. Пасов, В. Сидоренко), успішна соціологізація молоді (А. Баранова, Л. Єременко, Є. Іваненков, М. Селезньова), подолання мовних бар'єрів (А. Камінська, І. Фірсова, Є. Харитонova).

Актуальність зазначеної проблеми, недостатній рівень висвітлення в теорії та практиці педагогічної освіти зумовили вибір теми магістерського дослідження «Вивчення іноземних мов як важливий чинник адаптації підростаючого покоління до самостійного життя, самореалізації у професійному й особистому плані».

Об'єкт дослідження – процес вивчення іноземних мов підростаючим поколінням.

Предмет дослідження – вплив вивчення іноземних мов на адаптацію підростаючого покоління до самостійного життя, самореалізацію його в професійному й особистому плані.

Мета дослідження – аналіз існуючих проблем організації іншомовної освіти в Україні й розробка рекомендацій щодо активізації вивчення іноземних мов у контексті самореалізації підростаючого покоління в його особистому та професійному житті.

Окреслена мета передбачає виконання таких **завдань**:

1. Проаналізувати сучасний стан розвитку іншомовної освіти в Україні.
2. Подати психологічну характеристику молодій людині в сучасному соціумі.
3. Проаналізувати мовні бар'єри та визначити можливі шляхи їх подолання.
4. Провести анкетування з метою визначення впливу вивчення іноземних мов на самореалізацію студентської молоді.

5. Розробити рекомендації щодо активізації вивчення іноземних мов підростаючим поколінням.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс наукових **методів дослідження**.

Теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення даних психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження,.

Емпіричні методи дослідження: вивчення документації закладів вищої освіти, аналіз та узагальнення досвіду роботи педагогів закладів вищої освіти, які дали змогу сформуванню власний погляд на проблему дослідження, узагальнення незалежних експертних характеристик, анкетування, статистична обробка даних експериментального дослідження.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- уточнено організаційні засади іншомовної освіти у рамках професійного розвитку молоді людини;
- визначено вплив вивчення іноземних мов на самореалізацію підростаючого покоління;
- визначено перспективні напрями розвитку іншомовної освіти та її вплив на професійний розвиток та соціалізацію молоді.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що на основі проведеного аналізу сучасного стану іншомовної освіти в Україні, анкетування здобувачів вищої освіти були розроблені рекомендації щодо активізації вивчення іноземних мов, що може стати підґрунтям у подальшому дослідженні впливу іноземних мов на професійну та особистісну самореалізацію підростаючого покоління.

Апробація результатів дослідження. Ряд положень магістерської роботи апробовані під час виступу «Шляхи подолання мовних бар'єрів під час вивчення іноземної мови здобувачами вищої освіти» на IV Міжнародному літньому науковому симпозіумі «Інноватика в сучасній освіті

та науці: теорія, методологія, практика» (м. Одеса, 30–31 липня 2021 р.) й опубліковані в матеріалах симпозіуму (Додаток А).

Структура та обсяг роботи зумовлені логікою розкриття теми, поставленою метою та завданнями дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи – 91 сторінки, з них 73 сторінок основного тексту. Список використаної літератури становить 74 позиції.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ В ОСОБИСТОМУ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ ЖИТТІ

1.1 Сучасний стан розвитку мовної освіти в Україні

Пріоритетними тенденціями вищої освіти ХХІ століття, зокрема мовної освіти, є її глобалізація та інтернаціоналізація. Професорка О. Семенов визначає освітню глобалізацію як «зближення націй і народів світу, перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, що значною мірою ґрунтуються на інтелектуальній власності, на знаннях як субстанції виробництва й визначаються рівнем людського розвитку в країні, станом наукового потенціалу нації» [Цит. за 22, с. 13].

Україна є країною, яка перебуває у стані політичного та соціального переходу, що впливає на систему освіти. В Україні відбувається реформування системи шкільної освіти (Нова Українська Школа), однією з ключових компетентностей, що формується протягом навчання у здобувачів освіти, є володіння іноземною мовою.

Саме тому в рамках окреслених у магістерському дослідженні проблем привертає увагу проєкт «Розвиток потенціалу підготовки вчителів іноземних мов як шлях до багатомовної освіти та європейської інтеграції України» (MultiEd). З українських закладів вищої освіти у проєкті беруть участь Запорізький національний університет, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Полтавський національний університет імені В. Г. Короленка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Горлівський інститут іноземних мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка та Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. У межах проєкту передбачається:

«1. оновлення бакалаврських та магістерських програм за спеціальністю «учитель/викладач іноземної мови (англійська, німецька, французька, іспанська)» на основі Європейської рамки кваліфікацій. Розроблення рекомендацій щодо формування тематики та предметів програми як відповідно до законодавства України, так і стандартів Євросоюзу;

2. адаптація та впровадження передових методів викладання іноземних мов в освітній процес в Україні, серед яких інтерактивні методи, навчання з центром уваги на учнів, комунікативні методи, методологія CLIL (інтегрованого навчання предмету та мов і завдяки викладання предмету іноземною мовою із використанням спеціальних підходів) та оновлення предметів програми за допомогою впровадження цих методів;

3. упровадження університетами вибіркових дисциплін англійською мовою для студентів рівня «бакалавр», «магістр», «доктор філософії», серед яких «Вступ до методології CLIL», «Методологія CLIL», «Засвоєння іноземної мови», «Культурна антропологія та мовне розмаїття», «Наукові дослідження та академічне письмо», «Медіаграмотність»;

4. розроблення університетами власної стратегії багатомовної освіти та пропонування студентам окремих предметів англійською мовою з метою як підготовки висококваліфікованих випускників, які вільно володіють англійською мовою, так і з метою посилення рівня інтернаціоналізації університетів-партнерів та потенціалу вищої освіти взагалі. Ця стратегія стане першим кроком до швидшої інтернаціоналізації, долучення до європейського освітнього простору та підніме українські університети у світових рейтингах. Розробка рекомендацій з інтернаціоналізації вищої освіти;

5. популяризація серед учителів ідей змішаного навчання та навчання протягом життя, що буде забезпечене безкоштовними семінарами за участі європейських експертів у різних регіонах України, а також розробкою електронного курсу з підвищення кваліфікації для учителів «Методологія

СІІІ». Цей курс буде розроблено спільно усіма партнерами за підтримки європейських університетів, що дозволить українським вишам якісно розробляти навчальні електронні курси в подальшому» [42].

Реалізація основних положень проєкта спостерігається в освітній програмі «Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька, французька, іспанська)» підготовки здобувачів бакалаврського рівня освіти в Державному закладі «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». В освітніх програмах підготовки вчителів іноземної мови значне місце відведено вибірковим дисциплінам, що формують у здобувачів освіти фахові та предметні компетентності: «Основи наукових досліджень в іноземній філології», «Основи професійного спілкування англійською мовою», «Суб'єктно-професійне становлення вчителя іноземної мови», «Основи медіаграмотності», «Лінгводидактичні основи викладання іноземної мови у закладах середньої освіти», «Сучасна культура іспаномовних країн» тощо.

Сучасні тенденції вітчизняної освіти пов'язані з компетентнісним підходом до організації навчання. З огляду на це одним із стратегічних напрямів освіти рідною мовою є формування предметних компетентностей учнів, серед яких особливо значущою є мовленнєва. Вчені-педагоги В. Краєвський і А. Хуторський визначають компетенцію як заздалегідь задану соціальну вимогу (норму) до освітньої підготовки здобувача освіти, необхідну для його ефективної діяльності в певній сфері: «На відміну від компетенції компетентність – володіння учнем відповідною компетенцією, сукупність особистісних якостей школяра (ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності в певній соціально і особистісно значущій сфері» [29, с. 135].

Українська педагогічна наука приділяє багато уваги саме розвитку мовленнєвого напрямку компетентнісного підходу. Учителям-словесникам рекомендується активно впроваджувати в педагогічну практику методи формування мовленнєвої компетентності. Дослідниця О. Кучерук умовно

поділяє їх на: «– методи, спрямовані на поступове ускладнення і поглиблення мовленнєвознавчих понять та розвиток рецептивної мовленнєвої діяльності: виразне читання тексту вголос, метод символічного бачення тексту, метод пізнавального бачення тексту, метод створення психологічної ситуації, метод аудіативних вправ, самостійна робота з навчально-пізнавальною літературою, читання тексту мовчки, робота з електронними носіями знань, Інтернетом, риторичний аналіз тексту, метод тестів, бесіда на основі прочитаного чи заслуханого та ін.;

– методи, спрямовані на поступове ускладнення і поглиблення мовленнєвознавчих понять та розвиток продуктивної мовленнєвої діяльності (говоріння, письмо);

– метод інтерпретації тексту, дискусія, метод творчих робіт, складання ділових паперів, проектів, редагування тексту, рецензування учнівських висловлювань, складання діалогів і монологічних висловлювань, метод асоціацій, мовленнєвий тренінг, сінквейн, розумовий «штурм», метод створення учнівського «портфоліо» та ін.» [32, с. 9–10].

На думку вченої, «уміння сприймати і розуміти вербальну інформацію, розрізнити в ній основний і другорядний матеріал; здатність планувати майбутнє висловлювання, реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності; здатність до асоціативної мовленнєво-мислительної діяльності, мовленнєвої творчості; досвід гнучко використовувати мовні засоби залежно від типу, стилю мовлення, дотримуючись правил мовленнєвого етикету; вимогливість до свого мовлення та ін., – це в результаті дозволить оволодіти різними способами мовленнєвої діяльності – «пасивними» (сприймання/розуміння під час аудіювання і читання) та «активними» (говоріння, письмо)» [32, с. 9–10].

Вивчення української мови формує українську національну ідентичність. Згідно із законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації, яка історично

сформувалася і протягом багатьох століть безперервно проживає на власній етнічній території, становить переважну більшість населення країни і дала офіційну назву державі, а також є базовим системотвірним складником української громадянської нації та передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, що визначені цим Законом [18].

Водночас із вивченням української мови важливе значення надається опануванню учнями різних вікових категорій однією (частіше), двома мовами. Викладання іноземної мови здійснюється як у закладах шкільної освіти I-III рівнів, так і у спеціалізованих школах із застосуванням сучасних методик та матеріалів. Зміст навчання іноземною мовою забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на основі взаємопов'язаного оволодіння іноземною мовою й культурою народу, який нею спілкується. Такий підхід зумовлює формування готовності учнів до іншомовної міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою: «Учні-випускники 11-го класу загальноосвітнього навчального закладу, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня B1, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови – рівня B2, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, – рівня A2+. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [35, с. 4].

Провідним засобом реалізації зазначених цілей є компетентнісний підхід до організації навчання у загальноосвітньому навчальному закладі на основі ключових компетентностей як результату навчання. Ними є спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у

природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя.

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності, можуть формуватися паралельно засобами усіх навчальних предметів і є метапредметними. Виокремлення в навчальних програмах таких інтегрованих змістових ліній, як «екологічна безпека та сталий розвиток», «громадянська відповідальність», «здоров'я і безпека», «підприємливість та фінансова грамотність», спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях. Інтегровані змістові лінії реалізуються під час вивчення іноземної мови у спеціалізованих школах із поглибленим вивченням предмета, у загальноосвітніх навчальних закладах, а також під час вивчення другої іноземної мови: «Види діяльності та уміння, зазначені у змістових лініях, добираються відповідно до комунікативної потреби, тематики ситуативного спілкування, вікових особливостей та рівня підготовленості учнів» [36, с. 7].

Підготовка вчителів також має велике значення для підвищення якості мовної освіти: в Україні є всі можливості для підготовки молодих спеціалістів з іноземних мов, з практикою мови під час навчання.

Візьмемо до прикладу Київський національний лінгвістичний університет. У ньому готують фахівців з перекладу іноземних мов, майбутніх викладачів закладів вищої освіти та вчителів закладів середньої освіти. У випускників є перспективи працевлаштування у міжнародні компанії та можливість отримати громадянство іншої країни й залишитися там назавжди.

Мовний вимір сучасної дошкільної освіти повинен зосереджуватись на важливості розвитку в дітей тієї мови, яка їм потрібна в системі освіти та в

реальному житті. Першочергово – це українська мова, але також може бути одна з мов ЄС.

Прикладом може слугувати Київський дитячий садок *Minipolis*: «Для ефективного виховання дітей були розроблені програми, що відповідають державним стандартам і додатково вдосконалили їх з урахуванням актуальних потреб дітей, які розвиваються у сучасному глобалізованому суспільстві. Вихователі використовують техніки навчання за державними стандартами та креативні, інноваційні методики – від поглибленого вивчення англійської та другої іноземної мови і до ЛЕГО-програми, ТРИЗ та *Scamper*» [12].

«Мова шкільного навчання» також є пріоритетом Ради Європи та її нового проекту «Мова в освіті, Мови для освіти», де вирішальна роль мови у вивченні інших предметів у шкільній програмі висвітлюється із підходами до аналізу запитань та пропозицій щодо її розвитку. «У цілому наполегливо рекомендується підходити до розробки навчальних планів та визначення передбачуваних результатів навчання на основі компетентностей: комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна» [46, с. 17].

З огляду на багатомовність в Україні, що склалася історично, розвиток білінгвізму в молодих українців розпочнеться систематично та планово завдяки розробці навчальних програм та відповідної освіти вчителів з іноземної мови.

Яскравим прикладом слугує Київська спеціалізована школа № 64. Ця школа спеціалізується на вивченні англійської та іспанської мови, які викладаються з 1-го класу. Порівняно зі звичайним закладом середньої освіти, рівень викладання іноземних мов тут значно вищий. Майже у всіх класах є інтерактивна дошка або телевізор для аудіовізуального сприйняття учнями навчального матеріалу. Навчання здійснюється як за підручниками,

виданими в Україні, так і за автентичними, адаптованими під український стандарт освіти. Також уроки іноземної мови стоять у розкладі щоденно, що є більш ефективним порівняно з неспеціалізованою школою, де на навчання іноземних мов приділяється добре якщо 3-4 години на тиждень. Отже, з цього можна зробити висновок, що діти у спеціалізованому закладі освіти краще знатимуть мову, будуть більш підготовлені до перебування в іншомовному середовищі.

Іншим пріоритетом розвитку сучасного освітнього простору є освіта вчителів: як до, так і під час роботи. Закладам вищої освіти надана незалежність, але ще потрібно працювати над подоланням ізоляції та створенням умов для співпраці, щоб їх випускники могли задовольнити вимоги практичного викладання незалежно від їхнього інституційного походження. Визначення компетенцій, що очікуються від викладачів на початок їхньої кар'єри, є важливим кроком у створенні співпраці, що дозволяє установам самостійно визначати свої курси, але з усіма результатами, орієнтованими на професійну підготовку.

Міністерством освіти і науки України розроблено й затверджено Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». Серед компетентностей, якими повинен оволодіти випускник, чітко прописано: «Кваліфікований фахівець повинен знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови (мов) і літератури (літератур), що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності, характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються(ється), описувати соціолінгвальну ситуацію, знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності, аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі (відповідно до обраної спеціалізації), використовувати мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних

жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя» [48, с. 9].

У системі підвищення кваліфікації існує порядок, за яким вчителі проходять курси підвищення кваліфікації кожні п'ять років, що є достатньо дієвим засобом для актуалізації знань. Навчання також повинно акцентуватися на автономії тих, хто навчається, і на те, як це можна розвинути, в теорії та практиці багатомовності, на значенні мови у вивченні всіх предметів.

Викладання іноземних мов є ще одним пріоритетом сучасної освіти в Україні. Зазначена сфера освіти добре розвинена і, значною мірою, підтримується як українськими органами влади, так і зарубіжними культурними інституціями та видавництвами тощо. Налагоджено комунікативне викладання мови, яке потрібно розширити, приділяючи більше уваги міжкультурній компетентності як меті для тих, хто навчається, з використанням новітніх технологій. Основною іноземною мовою, яку викладають у закладах освіти України, є англійська, і в сучасному процесі глобалізації англійській мові необхідно приділяти увагу як загальноповсюдній мові, враховуючи потенційний вплив англійської як міжнародної мови на планування навчальних програм. Наразі, роль викладання іноземних мов у сприянні створенню національної ідентичності поширюється з посиленням акценту на міжкультурній компетентності.

Актуальні тенденції процесу вітчизняної мовної освіти певною мірою відбито в основних положеннях сучасної філософії освіти. Зокрема, учені В. Андрущенко, В. Лутай зазначають, що «розв'язання найважливіших суперечностей, як у теорії, так і в практичній діяльності має відбуватися діалоговими методами (починаючи від міжособистісного діалогу, особливо між учителем та учнем, і закінчуючи діалогом між різними культурами)» [4, с. 961].

Також західноєвропейськими експертами були відзначені інші аспекти сучасної освіти. У контексті розгляду напрямів удосконалення змісту і методів навчання мови необхідно врахувати загальноєвропейські тенденції організації процесу мовної освіти, значною мірою висвітлені у відповідних рекомендаціях Ради Європи (РРЕ) [14].

У документі було відзначено те, що багатомовність українців – надзвичайна. Багато українців розмовляють кількома мовами з різним рівнем компетентності, і хоча вони вважають, що це не так важливо – насправді мають потенціал для розвитку багатомовності. Через це рекомендується розвиток «мовної обізнаності» або «*éveil aux langues*», щоб українці оцінили та відзначали свою багатомовність з подальшим ефектом посилення поваги до мов інших людей.

Викладання української мови як предмета в школах є ключовим питанням не лише соціальної політики формування національної ідентичності, але й освітньої політики забезпечення всіх учнів володінням мовою, яку вони використовують для вивчення інших предметів.

Ті самі принципи застосовуються до викладання мов меншин у закладах освіти, де ці мови використовуються для навчання. Встановлення «стандартів» мови шкільного навчання є важливим кроком у вдосконаленні викладання предмета та його використання в інших предметах. Стандарти включають визначення очікуваних мовних компетенцій на завершальному етапі навчання, що вимагає нових способів мислення для вчителя та тих, хто розробляє навчальні програми та виробляє навчальні матеріали.

Дослідження показали, що ті, хто навчається у соціально незахищеному середовищі або для яких мова навчання – українська чи мова меншини – не є їхньою рідною мовою, можуть мати проблеми з навчанням протягом усього життя. Отже, викладання української та інших мов повинно враховувати особливості таких учнів та забезпечувати ті ж компетенції, що й тим, для кого мова є їхньою першою мовою.

Під час викладання іноземних мов створення належних практик вивчення та викладання мов у закладах шкільної освіти – включаючи використання іноземних мов як засіб навчання на «двомовних» курсах – є важливою для подальшого розвитку потреб у шкільній освіті та вихованні молодого покоління українців. Цей новий момент у рамках запровадження обов'язкової дошкільної освіти та введення обов'язкового вивчення іноземних мов з 1-го класу початкової школи є суттєвим і якому слід приділити увагу.

Вивчення та засвоєння мови в дошкільній освіті – це тема, яка багато обговорюється і досліджується, оскільки загальноновизнано, що розвиток мови у молодших учнів – це основа успіху в освіті протягом усього життя. Дослідники І. Веронська, Н. Імедадзе, Л. Калініна, О. Митецька, Н. Ронже, О. Протасова наполягають на ефективності навчання дітей іноземним мовам від народження до 3-х років у колі сім'ї, за відомим класичним принципом «одна особа – одна мова». На думку М. Монтесорі, «сенситивний період для вивчення іноземних мов – це вік від 2-х до 7-ми років» [Цит. за 8, с. 15].

Введення обов'язкової дошкільної освіти передбачає багато можливостей для вивчення іноземних мов і порушує питання, чи повинен існувати рамковий план на рік, який би дав основу для систематичного розвитку мови протягом року. Ця система може включати позначення сфер навчання, таких, як «спілкування, текст, мова» або «цифри, форми».

Двомовна освіта має багато форм як в освіті для мовних меншин, так і в освіті для дітей, основною мовою яких є українська. Україна має великий досвід двомовної освіти всіх видів. Цим досвідом можна поділитися з іншими країнами для взаємного міжкультурного спілкування, а оцінка впливу та ефективності двомовної освіти є галуззю для подальшого розгляду та розвитку. Це буде розглядатися спеціалістами міжнародного та вітчизняного відділів освіти, а також на міжнародних семінарах, присвячених розвитку вивчення мов.

Мова, знання та навчання – це комплекс, якому приділяється велика увага. Мова (мови) навчання в закладі шкільної освіти мають фундаментальне значення для успіху в освіті протягом усього життя, а отже, для успіху особистості та згуртованості суспільства. Необхідно зазначити, що читання є одним із найважливіших чинників у формуванні мовних компетентностей. Це не просто питання читання літератури – хоча наявність окремих уроків літератури в українських закладах шкільної освіти є важливим елементом освіти – але також і всіх інших видів тексту. Поняття «жанр» – «вид» тексту важливе для з'ясування того, з якими текстами учні мають справу у закладах шкільної освіти та поза ними у повсякденному житті.

Письмо тісно пов'язане з читанням, і знову ж таки важливим є поняття «жанр». Учні повинні набути компетенцій для написання багатьох видів тексту у своєму шкільному житті та й не тільки.

Передусім тут відкриваються можливості міжпредметної співпраці, оскільки деякі «жанри» з'являються у кількох предметах, і учні та викладачі можуть спиратися на цей спільний інтерес.

Викладання та навчання на основі компетентностей високо розвинене в багатьох країнах і вже деякий час присутнє в навчанні іноземної мови в Україні. Ця методика навчання та оцінювання важлива протягом усього навчального процесу. Вона розробляється при плануванні навчальних програм з української та інших мов за певної підтримки досвіду, набутого з іноземних мов. Її можна далі розвивати в рамках навчальної програми з урахуванням мовних компетенцій, необхідних з усіх предметів.

У РРЕ серед головних заходів виділено «всіляке сприяння дослідженню й розвитку програм, що ведуть до впровадження таких методів і засобів навчання, які б найповніше відповідали здатності різних типів учнів оволодівати комунікативними вміннями відповідно до власних потреб» [Цит. за 13, с. 3]. З огляду на це, актуальним є питання компетентнісного підходу до формування мовної особистості та вибору методів його забезпечення. Рада

Європи рекомендує базувати роботу з організації вивчення мови на потребах, мотиваціях, вікових, соціальних, освітніх характеристиках і здібностях учнів. Особливого значення набуває логічне твердження, висунуте в рекомендаціях РЄ, що «розвиток комунікативного досвіду потребує інших параметрів, ніж вузько лінгвістичні (наприклад, соціокультурного усвідомлення, досвіду образотворення, афективних стосунків, уміння вчитися)» [17, с. 6].

Міжкультурна компетентність є відносно недавнім підходом викладання іноземних мов, який можна розглянути більш детально, в Україні. Однак це також має питання більш широкого значення, як показано в Білій книзі Ради Європи про міжкультурний діалог.

Україна є мікросвітом Європи та інших багатомовних і багатокультурних суспільств і стикається з однаковими потенційними проблемами розуміння та спілкування між різними етнічними, релігійними та іншими групами. Міжкультурну компетентність та діалог культур потрібно розвивати в навчальних закладах усіх рівнів.

Підготовка вчителів та використання підходу, заснованого на компетентностях, що багато обговорювалась, несе в собі той факт, що є можливість для серйозного розгляду проєкту підготовки вчителів, оскільки в Україні існує потужна система інструкторського навчання.

Відомо, що директори закладів шкільної освіти та ректори закладів вищої освіти відіграють вирішальну роль у розвитку та оновленні систем освіти. Однак від директорів закладів шкільної освіти не можна очікувати, що вони будуть експертами у всіх аспектах освіти. Директори повинні приділяти увагу ролі мови в освіті – мови шкільного навчання – й усвідомлювати, що це не лише питання вчителів мови.

Професійні мовні асоціації відіграють важливу роль у всіх системах освіти. В Україні потрібна підтримка для збільшення кількості їхнього складу, а також для забезпечення зв'язків із подібними асоціаціями в інших країнах, щоб вони не відчували ізоляції.

Відомо, що національний центр та національна стратегія мовної освіти в інших країнах мають значний вплив на якість мовної освіти всіх видів. Багатомовність України та багатомовність її населення є важливим фактором урахування потенціалу якогось національного агентства. Така установа могла би забезпечити згуртованість багатьох установ, які займаються мовною освітою всіх видів. Це створило би й підтримало мережі професіоналів у галузі мовної освіти, сприяло розробці навчальних програм та матеріалів, моніторило навчальні програми у підготовці вчителів, сприяло інноваціям та експериментам, підтримувало оцінку викладання, навчання та оцінювання. Такий центр особливо важливий у такій великій країні, як Україна, для забезпечення згуртованості соціуму.

1.2. Психологічна характеристика молоді людини у контексті професійної та особистої самореалізації

Сучасна соціокультурна ситуація у світі й особливі умови української дійсності висувають вимоги до формування молоді людини нового соціокультурного типу: «Демократизація сучасного українського суспільства передбачає не тільки ускладнення суспільного життя, але прискорення динаміки його розвитку, а це викликає необхідність для молоді людини орієнтуватися в полі невизначеності» [52].

У нових умовах провідною діяльністю стає професійне навчання та/або трудова професійна діяльність: «Завдяки активному розвитку зазначених видів діяльності молодь активно засвоює соціальні норми стосунків між людьми, а також сензитивно інтеріоризує професійно-трудова уміння» [24].

Виходячи з потреб у вивченні сучасної молоді була створена наука ювенологія, загальна парадигма якої містить такі положення:

1. Молоде покоління – основний соціальний ресурс розвитку суспільства, визначальний фактор соціально-економічного розвитку.

2. Успішне вирішення соціально-економічних питань залежить від якісного потенціалу сьогоденної молоді: демографічна та медико-біологічна життєздатність, освітній, професійний та культурний рівень, працездатність, громадянська зрілість.

3. Основною метою суспільства і держави є виховання, освіта, соціалізація молоді як суб'єкта інтенсивного суспільного розвитку.

4. Інноваційні характеристики молодого покоління найбільш успішно реалізуються через соціальну політику держави [27, с. 41].

Отже, ми бачимо, що питання характеристики такої соціологічної групи, як молодь, є актуальним і потребує детального розгляду у всіх аспектах, особливо у соціальному та професійному.

Кожна особистість має досить великі можливості, які лише частково реалізуються в певній сфері. Ось чому ми можемо об'єктивно оцінити їх лише у випадку вивчення всіх видів діяльності, у яких особистість бере

активну участь. Важливо, що реалізація та розвиток творчого потенціалу залежать від відносин між особистістю та іншими людьми: «Значний вплив на сприйняття світу молодими людьми надає їх навколишній соціальний простір (мікро і макросоціум)» [15, с. 3].

Особиста діяльність повинна бути організована таким чином, щоб її виконання виявляло ті чи інші сторони суспільних відносин, забезпечувало розвиток особистості в системі суспільних відносин та її відображення у свідомості. У випадку, якщо діяльність особистості організована так, що, виконуючи їх, особистість отримує шанс набути членства в системі суспільних відносин, потрібно зробити «наступний крок» у процесі приєднання до цієї системи, щоб можна було розраховувати на формування певних соціально важливих якостей. Діяльність повинна бути організована в такий спосіб, щоб реалізація розкривала для кожної особистості перспективу їх розвитку в суспільстві (А. Маслоу, Ф. Гейлігхен, Дж. Кіль, А. Ріан, Дж. Орлов, С. Максименко, В. Кизовкін, І. Лебедик).

Гострота проблеми особистості сьогодні обговорюється в науково-популярних та інноваційних дослідженнях, де існує проблема загального педагогічного процесу суб'єктно-суб'єктивних відносин, особистісно орієнтованого підходу, гуманізації освіти. Проблема особистості, її цілісності, власне, не лише особистості учня або студента, але й викладача, обговорюється як протиположна безособовій педагогіці, технологізму та автоматизму методів виховання. Педагог повинен бути ознайомлений з основними особистісними теоріями, уявляти особистість як багатовимірний предмет, який має потенціал творчого зростання і прагне розкрити свою індивідуальність. Цей факт розширює коло педагогічних дій та можливості особистісного зростання.

У процесі соціалізації молоді люди набувають досвіду розуміння та оцінки здібностей і можливостей, необхідних у процесі досягнення життєвих цілей: «Молода людина повинна навчитися приймати рішення, що дозволяють з високим ступенем ймовірності досягати поставленої мети, тому

все більш актуальною виявляється орієнтація особистості на варіативний тип життєдіяльності, під час реалізації якого особливого значення набуває готовність до вибору варіантів своїх дій, оцінки їх наслідків і готовність нести відповідальність за наслідки обраного шляху вирішення проблеми» [52].

Оцінка та розуміння здібностей і можливостей, необхідних у процесі досягнення цілей, можливі за умови позитивного ставлення учнів до свого майбутнього. Таким чином молоді люди виявляють своє бажання до реалізації. Все це допомагає нам зробити висновок, що «студенти відповідально ставляться до своєї діяльності» [16, с. 9].

Соціальні умови можуть прискорити або уповільнити професійний розвиток студента. Серед основних соціальних факторів, що впливають на цей процес, крім використання інноваційних технологій навчання та надання консультацій та психологічної підтримки, є «бюджет дозвілля студента, стиль життя студентських груп та їх формальний керівник, стан освітніх та матеріальних ресурсів, здібності до творчої праці та самовдосконалення, матеріальні умови» [43].

Аналіз наукових робіт дозволяє позначити професійну самореалізацію як процес втілення особистого внутрішнього потенціалу у зовнішнє середовище шляхом набуття членства в системі професійних відносин. Цей процес допомагає розвивати професійні здібності та звички і, як результат, відчувати задоволення від внесеного на суспільну користь. Прагнення до самореалізації притаманне кожному. Представники багатьох наукових шкіл вважають це найважливішим, головним якісним, необхідним атрибутом здорової та зрілої особистості. Дослідник А. Маслоу довів, що самооцінка та самореалізація належать до найвищих потреб кожної людини. Американська вчена Джоан Кіль вважає теорію ієрархії потреб Маслоу дещо застарілою, більше того, вона стверджує, що теорія ієрархії потреб Маслоу не має наукового обґрунтування. Джоан Кіль пропонує конкретизувати Теорію потреб, проаналізувавши потреби сучасного суспільства, особливо 4-го та 5-

го рівнів: самооцінки та самореалізації. Вона пропонує «змінити форму трикутника, відображаючи ієрархію потреб людей у відкритому трикутнику» [Цит. за 15, с. 23].

Ф. Хейлігхен визначає процес самореалізації як «процес становлення», «процес розвитку, який не закінчується» [Цит. за 45]. У той час як інші науковці зауважують: «індивід робить те, що йому підходить: якою може бути людина, він повинен бути» [5], «бажанням стати дедалі більше тим, ким є» [5], і «бути зрілою, цілком людиною, у якій людські потенціали були реалізовані та актуалізовані» [21, с. 114]. Джоан Кіль вважає, що відповідно до цих визначень форму Ієрархії потреб потрібно змінити. Вона пропонує форму відкритого трикутника, де очевидна безмежність і нескінченність процесу самореалізації. Людським ресурсам немає кінця, процес розвитку ніколи не закінчується. Ф. Хейлігхен також визначив самоактуалізуючу людину як «людину, яка прагне пережити новий досвід і засвоїти нові ідеї та навички» [Цит. за 45]. Саме сьогодні, а не п'ятдесят років тому люди займаються «навчанням протягом усього життя». Знову тут передається безмежність, коли хочеться рухатися вперед новими починаннями. Це те, що підтримує відкритий трикутник: «Потреба в самореалізації належить до найвищих потреб; це якісна характеристика особистості; ця потреба активізує можливості особистості; це сприяє розвитку особистості; потреба в самореалізації підтримує внутрішню напругу особистості, вона має суперечливий характер; потреба в самореалізації має соціальний характер; це цінність; потреба в самореалізації має регулярний, постійний характер, вона формується в процесі набуття» [52].

Потреба в самореалізації є джерелом особистої активності, і діяльність визначає ті види діяльності, у яких ця потреба буде задоволена.

Отже, ми можемо встановити, що самореалізація людини характерна для кожної людини, але «соціальні умови можуть сприяти активному та глибокому формуванню особистості» [16, с. 22].

У політиці, економіці та культурному житті сучасного суспільства виникають нові процеси, тісно пов'язані з розумінням людини, роллю особистості в суспільстві в наш час. Існує також різке протиріччя між необхідністю формування та виховання активної та креативної й водночас відповідальної й дисциплінованої особистості майбутніх фахівців і реальною можливістю переходу на нові посади цивільної відповідальності за власні дії та рішення. Проблеми розвитку особистості майбутнього фахівця в період навчання у закладі вищої освіти викликають великий інтерес у сьогоденні. Для особистості важливо долати труднощі, продовжувати власний розвиток, не втрачати, а зберігати та розвивати потенції, активно будувати життя в суспільстві з високими вимогами до кожного, набувати творчої й активної позиції та професіоналізму.

Проблема реалізації власних здібностей зосереджує увагу студента на повній реалізації в реальних умовах. Ця проблема тісно пов'язана з проблемою побудови життєвої структури, професійного розвитку особистості та з професійною самореалізацією.

На підставі вищезгаданих фактів можна зробити висновок, що самореалізація особистості передбачає самовизначення, після чого здійснюється самореалізація і, нарешті, саморозвиток особистості як продуктивний розвивальний ефект самореалізації. У ній вказуються критерії самовизначення: почуття свободи, незалежність у виборі, безпосередність, креативність, потяг до бізнесу. Для цього людина повинна мати високі потенціали: духовні, моральні, особисті, самореалізуючі. Також можна виокремити якості, що блокують самореалізацію: мотивація уникнення невдач, різні невротичні відхилення особистості (чутливість до загроз особистого «Я», розвиток невпевненості в собі). Серед факторів блокування самореалізації існує також таке явище, як дефіцит, що визначається як відчуття дефіциту при задоволенні основних потреб особистості.

Ученими емпірично визначені якості, що зменшують блокаду самореалізації. Згідно з факторним аналізом, блокада самореалізації студента

у процесі навчально-пізнавальної діяльності знеособлена причинно-наслідковою орієнтацією, мотивуючою мотивацією, переважанням зовнішньої мотивації (термінологія Р. Райана та Е. Дезі).

Нині Україна переживає доволі непростий період, що ускладнюється «численними економічними кризами та зубожінням значної частини населення» [51, с. 8], процесами глобалізації та активного розвитку інформаційних технологій, які мають суттєвий вплив на «формування соціальних відносин та соціалізацію молоді, людства від старшого покоління до молодшого» [5, с. 3].

Провідною діяльністю молоді здебільшого є «професійне навчання та початок трудової діяльності» [16, с. 238]. Саме в молодому віці відбувається професійне самовизначення молоді: вибір профілю навчання в старшій школі (ліцей, коледж), вибір професійно-технічного чи закладу вищої освіти, спеціальності тощо. Вибір молоді людиною свого подальшого життєвого шляху значною мірою визначає виховання. Державний вплив на зміст виховання молоді дозволяє «закладати основу майбутньої картини розподілу трудових ресурсів, «спроєктувати» майбутню ситуацію на ринку праці через 5–10 років, регулювати кількість спеціалістів, їх розподіл за фахом (наприклад, шляхом популяризації певних професій, ціннісного ставлення до праці, поваги до різних видів професійної діяльності)» [5, с. 6].

Нове постіндустріальне суспільство базується на новому типі відносин, в основі яких лежить принцип вільної індивідуальності. Головним соціальним ресурсом стає знання, інформація, інтелект, а вагому роль у суспільстві тепер відіграє «виробник інформації» [16, с. 32]. В інформаційному суспільстві прискорюються зміни, швидкість поширення інформації, ускладнюються технології, культивується прагнення до ясності, точності, обґрунтованості, цінується вміння швидко приймати рішення і з урахуванням думок інших.

У соціальному образі молоді проглядаються риси «майбутньої соціальної дійсності країни» [47, с. 14]. Визрівання цивілізованого

громадянського суспільства значною мірою визначається тим, наскільки молодь є активним суб'єктом суспільних відносин. Таким чином, «створення умов для активної участі молоді в діяльності суспільних інститутів, виховання патріотично і соціально зорієнтованого громадянина є одним з найактуальніших потреб сучасної України» [5, с. 2]. У таких умовах соціально успішна частина молоді повинна володіти сукупністю соціальних і особистісних якостей, що забезпечують не тільки виживання, адаптацію до нових соціально-економічних умов, а й дозволяють цілеспрямовано конструювати і реформувати соціальну реальність.

Крім того, соціалізація молоді в перехідний період, який наразі триває у нашому суспільстві, має досить суперечливий характер, оскільки визначається не тільки традиційними цінностями й установками минулого періоду, але й того майбутнього суспільства, яке належить створити молодому поколінню, вихованому на нових ціннісних установках. У даному випадку «в процесі соціалізації молоді слід враховувати традиційні цінності української культури, такі як соборність, альтруїзм, прагнення до високих ідеалів, до духовності» [51, с. 436], а з іншого – цінності демократії та вимоги інформаційного суспільства, що мають бути закладені в особистісні якості та установки. «Комфортність свого власного існування крім матеріальної складової життєвого успіху сучасна людина пов'язує зі свободою, незалежністю, професійною творчою діяльністю і реалізованістю» [45].

Соціально-економічне становлення постіндустріальної цивілізації на сучасному етапі «викликає суспільну потребу в «багатовимірних» творчих особистостях і детермінує корінний перегляд поглядів на природу, суспільство, державу і людини» [21, с. 22]. Отже, виходячи з сучасної соціально-економічної ситуації в Україні, проголошеного курсу на європейську інтеграцію і побудову громадянського суспільства [43], державною політикою соціалізації молоді пропонується визнати формування фізично, духовно й інтелектуально розвиненої, конкурентноздатної, творчої,

патріотичної, високоморальної, гуманістично орієнтованої і соціально активної особистості.

1.3. Поняття мовних бар'єрів та їх вплив на самореалізацію молоді в житті

Спілкування людей – це процес соціальної взаємодії як важливої частини нашого повсякденного життя, процес створення, обміну ідеями, інформацією, думками, фактами, почуттями та досвідом між відправником та одержувачем: «Символічна реальність і комунікаційна система являють собою на нинішньому етапі розвитку людства єдину систему, що опосередковує, спрямовує і репрезентує будь-які види діяльності у соціальному просторі» [38, с. 2].

Спілкування є фундаментальним для існування та виживання окремих людей, груп, суспільств та націй. Мова – найпоширеніший інструмент спілкування. Це відіграє життєво важливу роль, допомагаючи людям будувати взаємовідносини. У той же час мова діє як руйнівник мостів людських відносин, оскільки вона відокремлює людей одне від одного. Водночас мова продовжує залишатися перешкодою для передачі наших повідомлень людям в епоху глобалізації та спілкування.

Мова – найпотужніший інструмент комунікації, діяльність якого включає спілкування, обмін ідеями, думками, емоційне вираження, соціальну взаємодію, використання сили звуку, вираження особистості. Водночас, мова також постає і як загальний бар'єр для ефективного спілкування. Мовні або семантичні бар'єри виникають через багатозначність слів, а відправник і одержувач намагаються спілкуватися мовою, якою належно не володіють. Отже, спілкування не завжди вдале. У системі зв'язку можуть бути деякі несправності або перешкоди, які можуть завадити повідомленню дістатися до передбачуваного приймача або місця призначення.

Мовні бар'єри, як правило, виникають у п'яти сферах: спосіб створення і надсилання повідомлення відправником, екологічні перешкоди і спосіб його отримання, та розуміння одержувачем. Передусім, поняття «бар'єр» означає будь-яку перешкоду або заваду та широко використовується в багатьох галузях наукового знання: «Психологічне трактування поняття «бар'єр»

акцентує увагу на небажаному характері цього явища, у зв'язку із чим його необхідно зняти, подолати, нівелювати» [53, с. 204].

Мовні бар'єри є значними, оскільки вони часто є перешкодою для побудови відносин з іншими. Вони можуть спричинити непорозуміння, що призводить до конфліктів, розчарувань, образ, насильства, втрати часу, зусиль, грошей та життя людей.

Варто зауважити, що мовні бар'єри – це семантичні проблеми, що виникають під час процесу кодування та/або декодування повідомлення на слова та ідеї відповідно. Вони є одним із основних бар'єрів, що обмежують ефективне спілкування. Якщо виходити з того, що будь-яка інформація, яка надходить до людини, несе в собі елементи впливу на поведінку, думки та бажання з метою їх змінити, то в цьому сенсі комунікативні бар'єри – це форма психологічного захисту. Тобто «комунікативні бар'єри ніби захищають нас від стороннього психічного впливу, що виникає в процесі обміну інформацією між учасниками спілкування» [38, с. 2]. Саме цей тип бар'єрів є найбільш поширеним у спілкуванні, що спричиняє непорозуміння та неправильне тлумачення між людьми. Вони вказують на труднощі, з якими стикаються учасники діалогу, котрі не мають спільної мови при спробі обмінятися інформацією. Комунікативні бар'єри також унеможливають спілкування між людьми, які говорять різними мовами.

«Комунікативна проблема включає дослідження мовних структур, понятійного апарату, засобів і способів комунікації і т. ін.» [38, с. 2], – спираючись на це твердження, можна сказати, що ефективного спілкування важко досягти. У сучасному глобалізованому світі ефективне спілкування має важливе значення для побудови стосунків між людьми за допомогою вербальної та невербальної мови як інструменту спілкування. Тим не менше, мова може виступати містком у спілкуванні з людьми та бар'єром, який заважає людям обмінюватися простими, зрозумілими та точними повідомленнями. Термін «мовний бар'єр» щодо вивчення іноземної мови сприймається саме у психологічному контексті, як «індивідуальна,

суб'єктивна неможливість використовувати набуті знання у процесі говоріння, коли людині з деяких причин важко висловити те, що вона хоче, іноземною мовою за наявності відповідних знань» [54, с. 90].

В епоху спілкування мовні бар'єри розділяють і поділяють нас, створюючи ситуації непорозуміння, дезінформацію, спотворення, фатальні помилки, конфлікти й насильство серед людей у всьому світі. Мовні бар'єри марно витрачають наші зусилля, час та гроші.

Можна виділити різні види комунікативних бар'єрів. Науковці розрізняють комунікативні бар'єри за «причиною та сферою їх виникнення, важкістю перебігу, ступенем впливу на успішність спілкування та психологічними наслідками для особистості, за шляхами їх усунення, ступенем нервово-психічної напруги та блокування тощо» [39]. Учений Б. Поршнев виокремлює три типи комунікативних бар'єрів, котрі різняться за ступенем прозорості: уникання, авторитет, нерозуміння. Мова йде про те, що «за своєю психологічною природою комунікативний бар'єр є механізмом захисту від небажаної інформації. Психологічна перепона, яку реципієнт встановлює на шляху небажаної, стомлюючої або небезпечної інформації, може бути в різній мірі прозорою» [19].

Причини виникнення лінгвістичного бар'єра ґрунтуються на недостатньому знанні теоретичних, граматичних, а також лексичних норм мови, що вивчається студентами. Сюди можна віднести недостатній словниковий запас і невміння розпізнавати контекстуальні значення слів, неправильне тлумачення іншомовних лексичних одиниць через специфіку морфологічної форми. Лексичним бар'єром можуть бути прислів'я і приказки, які не підлягають перекладу, оскільки мають свої еквіваленти в мові, що вивчається: «Лінгвістичні труднощі можуть виникнути внаслідок недостатньої базової операційної бази, яка включає граматику і навички сприйняття мови на слух» [53, с. 90].

Розглянемо цю проблему більш детально.

Перша проблема – це незадоволення власною вимовою. Досить часто під час практичного курсу з іноземної мови здобувачі вищої освіти задають запитання, пов'язані саме з їхньою вимовою. Багатьом важко даються деякі звуки іноземної мови, аналогів яких немає в рідній. Як наслідок, у них «з'являється відчуття дискомфорту та тривоги, що неодмінно призводить до виникнення мовного бар'єра» [44, с. 60]. Ефективним методом вирішення цієї проблеми є читання вголос, або повторення за фонограмою з записами носіїв мови.

Друга проблема – це «невпевненість у використанні власного словникового запасу» [44, с. 60]. Цю проблему можна вирішити, вживаючи більш прості слова та конструкції в мовленні, використовувати синоніми або попросити співрозмовника перекласти слово. Також, як це не дивно, потрібно використовувати «слова-паразити», щоб заповнювати паузи, що набагато краще, ніж мовчання.

Третя проблема – це «страх припуститися помилки» [44, с. 61]. Ця проблема лежить у психологічному бар'єрі, в основі якого є занижена самооцінка та невпевненість у собі. По-перше, потрібно пам'ятати, що ми припускаємося помилок у мові, яку знаємо з дитинства, а іноземці також люди, з тими ж проблемами, і маємо право на помилку. Також дуже хорошим варіантом буде не соромитися задавати питання, щоб вам пояснили, що та чи інша фраза означає. І, що є спільним у всіх трьох випадках, не треба хвилюватися, оскільки нервування – головний ворог у вивченні мови.

Усунення та корекція комунікативно-мовного бар'єра студентів може відбуватися за певних педагогічних умов. Під педагогічними умовами ми розуміємо «освітнє середовище, що забезпечує можливість здійснення спонтанного мовлення у штучно створених комунікативних ситуаціях» [2, с. 67–68]. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час викладання іноземної мови підвищує інтерес здобувачів освіти до предмету та активізує їх мовленнєву діяльність, сприяючи розвитку навичок у самостійній аудиторній та позакласній роботі. Це один із чинників, який

може вплинути на появу покоління поліглотів: «Сьогодні молодь зі смартфоном і підключенням до інтернету може мати відеозв'язок зі своїми однолітками в будь-якій частині світу» [29].

Виконання пізнавальних завдань забезпечує взаєморозуміння носіїв різних мов через виділення загальних та національних специфічних повідомлень. Таким чином, у культурах є можливості для діалогу за допомогою мови спілкування. Отже, як на уроках іноземної мови, так і в позакласній роботі, учні повинні створювати ситуацію спілкування, моделюючи діалог культур.

Необхідно також ознайомити здобувачів освіти з предметом «Лінгвокраїнознавство», вивчаючи культурні традиції країн, мову яких опановують. Потрібно шукати шляхи залучення їх до активного діалогу культур та ознайомити з алгоритмами навчальних та мовленнєвих дій, щоб здобувачі освіти могли на практиці засвоїти особливості функціонування мови в новій для них культурі. Важливо також забезпечити вивчення структур висловлювань та вибір стратегій взаємодії. Варто дати можливість студентам вирішувати проблеми дискусійного змісту та обговорювати можливі шляхи вирішення цих проблем, щоб вони зосередились не лише на змісті своїх висловлювань, а й на правильному мовному оформленні з урахуванням лінгвістичного та культурного аспекту. Вільне володіння багатим словниковим запасом сучасної англійської (та/або іншої іноземної) мови й уміння спілкуватися в наші дні стають важливими компонентами будь-якої професійної діяльності. Від того, як людина висловлює свою думку, може залежати результат її роботи.

Рівень культури сучасної людини значною мірою залежить від ступеня володіння іноземною мовою та мовленням і здатності спілкуватися в певній мовній ситуації. Особливо це стосується людей, які обрали викладацьку діяльність. Освітня дисципліна «Професійна мова та культура мовлення» дозволяє сформувати комунікативну компетентність у майбутніх учителів, які вивчають усі аспекти мови. Очевидним висновком є те, що систематична

робота з комп'ютерними завданнями формує стійкі навички для самостійної аудиторної та позакласної роботи здобувачів освіти, що приводить до скорочення часу на виконання стандартних завдань та збільшує час на виконання творчих робіт.

З метою усунення комунікативно-мовного бар'єра необхідно використовувати інноваційні ігрові технології, до яких належить метод Case Study, заснований на вмінні копіювати реальні комунікативні ситуації, які стимулюють обговорення та пошук вирішення проблеми, що пропонується викладачем. Також ефективними можуть бути такі види діяльності: бесіди, дискусії, монологи, презентації, мозковий «штурм», синектика, ділові ігри, груповий психотренінг, ведення мовного портфолію, метод розв'язання завдань і метод аналізу конкретних прикладів [54, с. 205].

Отже, феномен «комунікативно-мовний бар'єр» та механізми його виникнення набуває все більшої важливості як предмет вивчення на всіх стадіях навчання студентів. Подолання психологічних бар'єрів – це, насамперед, внутрішня робота самого студента, що пов'язана з мобілізацією внутрішніх ресурсів, а також створення викладачем іноземної мови умов, які сприяють корекції та повному усуненню комунікативно-мовних бар'єрів.

Процес вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти пов'язаний із виникненням бар'єрів переважно соціально-психологічного, мотиваційного й операціонального типу, де до соціально-психологічних факторів відносять несприятливий психологічний клімат, превалювання емоційної напруги над операціональною у процесі навчальної діяльності, відсутність умов для розкриття й реалізації потенційних творчих можливостей особистості: «Мотиваційні бар'єри виявляються у відсутності інтересу до змісту навчальної діяльності» [39]. Отже, готуючись до заняття, викладачеві необхідно не лише ретельно оцінювати лінгвістичний матеріал, який використовується у процесі навчання, але і враховувати психологічний аспект, який передбачає адекватний емоційний настрій студентів. Лише за умови врахування всіх чинників можливе коригування й ефективне

подолання комунікативно-мовного бар'єра студентами. Оптимальним варіантом є проведення дискусії. Наприклад, проведення викладачем круглого столу зі студентами гуманітарно-педагогічного факультету на тему «Juvenile delinquency» було б не лише професійно спрямованим, цікавим для студентів, що спряло жвавому обговоренню, але й дозволило учасникам виявити здатність оригінально і творчо мислити, висловити власні пропозиції, аргументовано вести дискусію та знаходити нестандартні рішення щодо шляхів попередження проблеми [39].

Також заради розвитку мовної освіти організуються спеціальні мовні табори, де люди можуть підняти свій рівень знання мови, познайомитися з цікавими людьми та гарно провести час: «Коли ми разом ініціювали створення GoCamp, то розуміли, що мовні табори це не мета, а спосіб вивчення мови. І це дійсно є важливим для сучасної молоді, адже, наприклад, англійська – це мова бізнесу та інновацій, без яких неможливо уявити розвиток держави. Крім того, уміння вільно спілкуватися іноземними мовами є однією з компетентностей, якою має володіти випускник Нової української школи. Тому ми вдячні всім волонтерам, які вирішили допомогти нам у реалізації цього завдання», – зазначив Вадим Карандій [10].

Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що мовний бар'єр може виникнути на будь-якому етапі навчання іноземних мов: «Тільки гармонійне поєднання майстерності та компетентності викладача з нестримним бажанням студентів до пізнання нового, прагненням самовдосконалення та розширення власних можливостей може привести до успішності процесу навчання та подоланню проблеми мовного бар'єра» [44, с. 63].

Для людей, які змогли подолати цей бар'єр, наразі відчинений весь світ. «Я отримала чудовий досвід, мала можливість подорожувати неймовірно прекрасними місцями, спілкуватися з людьми різних національностей та різних поглядів на життя. У моїх уявленнях про все навколо відбувся переворот! І цей догори дригом світ такий цікавий!» [23] –

слова людини, яка подорожує світом та захоплюється своїм життям. Все залежить тільки від нас, а бар'єри знаходяться тільки у нас в голові, і кожна людина повинна знайти сили, щоб їх подолати.

1.4. Аналіз впливу вивчення іноземних мов на самореалізацію студентської молоді

Як відомо, розвиток світової цивілізації закономірно приводить до постійних змін суспільної значущості, престижності, розповсюдженості, доступності багатьох професій. Зокрема, в Україні професійний вибір старшокласника чи будь-якої людини, що знаходиться у своєму професійному становленні на стадії оптації («стадії свідомого та відповідального вибору професійного шляху» [20, с. 54]), зумовлюється зовсім іншими чинниками, ніж 20 років тому. За цей час змінилися й самі учні, рівень їх фізичного та розумового розвитку, стан здоров'я, інтереси, світогляд, мотивація тощо [25; 26]. Саме тому дослідження, результати яких сприятимуть оптимізації професійного вибору особистості, завжди будуть актуальними та необхідними.

Профорієнтація вважається важливим компонентом сучасної загальнолюдської культури, що виявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення підростаючого покоління, підтримку й розвиток його природних обдарувань, проведення комплексу заходів сприяння людині в професійному самовизначенні та виборі оптимального виду зайнятості з урахуванням її потреб і можливостей, соціально-економічної ситуації на ринку праці [50].

Саме від правильного вибору майбутньої професії, яка найбільше відповідає можливостям, особливостям та схильностям людини, залежить успішність її подальшого професійного становлення. Така робота має засновуватись на застосуванні науково обґрунтованих методик та процедури дослідження, врахуванні науково обґрунтованих даних щодо необхідних для різних професій професійно-важливих якостей, сучасного стану на «ринку професій», сучасних психологічних та інших чинників і особливостей професійного вибору оптантів [26].

Дослідження проблем життєвого шляху особистості [1; 3;11; 26; 30] вказують на те, що найважливішою умовою розвитку і самореалізації

особистості є її життєва перспектива як образ бажаного та усвідомлюваного як можливого майбутнього життя. На думку К. Абульханової-Славської, така перспектива дає людині можливість організувати власне життя, планувати та реалізувати його [1]. Учений Б. Ананьєв вважав, що саме в суб'єктивній картині життєвого шляху віддзеркалюються етапи соціального та індивідуального розвитку особистості [3].

Як відзначає О. Кроник, специфічною рисою детермінації людського життя є те, що разом з обумовленістю наступних подій минулими (тобто, детермінація минулим) існує також і детермінація майбутнім, тобто цілями і передбачуваними результатами життєдіяльності [30]. Тому закономірно припустити, що й професійна реалізація потенціалу можлива лише за умови уявлення особистості про себе такою, якою вона хотіла б бути. У дослідженні це уявлення можна назвати перспективою професійної самореалізації особистості.

Саме в професійних домаганнях втілюється той рівень кар'єрних досягнень та перебування в соціумі, якого людина прагне досягти в майбутньому. Як відзначає К. Абульханова-Славська, домагання особистості спонукають її до здійснення саме тієї діяльності, яка відповідає цим домаганням [1, с. 437].

Експериментально було доведено, що рівень домагань має складну структуру детермінації. Відтак К. Левін спробував класифікувати детермінанти рівня домагань на ситуаційні та стабільніші, до яких увійшли соціально-психологічні та особистісні. До стабільних детермінант дослідник зараховує культурні фактори, групові норми та минулий досвід особистості [66, с. 45–46].

Результати досліджень учених Р. Немова і Ю. Синягіна дозволяють зробити припущення про зв'язок рівня домагань із психологічним благополуччям, оскільки вони доводять, що збільшення середньо-групових значень рівня домагань у розвиненому колективі підвищує ефективність його праці в цілому та сприяє створенню доброзичливої ділової атмосфери [37].

У ґрунтовних і, фактично, єдиних у своєму роді психологічних дослідженнях цього спрямування К. Абульханової-Славської і Т. Титаренко життєві домагання розглядаються як «комплекс вимог, очікувань, бажань, надій особистості щодо свого життя, свого майбутнього. Це – очікування в майбутньому такої самореалізації, яка задовольняла б як плани особистості, так і потреби суспільства, забезпечувала б стійку самоповагу та визнання значущого оточення» [49, с. 120].

Однак, не слід забувати також про дещо дуже важливе, а саме про мотивацію. Звернемося до дослідження Гарднера з цього питання. У його розумінні мотивація визначалася як бажання вивчення мови разом із прихильним ставленням зробити це. Хоча, напевно, окремі особи, знаючи переваги вивчення нової мови, усвідомлюють, що вони могли б вижити без цього, тому «мотивація відіграє переважну роль у вивченні іноземної мови» [63, с. 42].

Контент-аналіз, проведений після опитування студентів показав, що значна частина з них бажає вивчити іноземну мову, щоб належним чином спілкуватися з іншими людьми. Однак, незважаючи на відчуття бажання використовувати іноземну мову поза закладом освіти, лише обмежена кількість може цього досягти: «Цей факт може бути пов'язаний зі сприйняттям молоді та фактором, що впливає на їх мотивацію й бажання говорити» [68, с. 1288]. Мабуть, це і є причиною, чому небагато студентів почуваються комфортно, коли розмовляють з носіями мови і, така сама кількість також хотіла б практикувати іноземну мову поза аудиторією, спілкуючись з носіями мови, читаючи книги або переглядаючи фільми мовою оригіналу.

Педагоги, безперечно, також грають значну роль у навчальному процесі. На думку Брофі, «педагоги є головними агентами, які сприяють активній соціалізації, що мотивує вчитися» [57]. Більше половини здобувачів освіти погоджуються, що саме викладачі є основними мотиваторами їхнього навчання.

Приблизно такий само відсоток студентів вважають, що викладачі працюють за правильною методологією, яка є мотиваційною та цікавою. Крім того, незаперечним фактом є те, що «характер діяльності впливає на мотивацію студентів, а також загальні цілі» [69, с. 112]. З цієї причини важливо з'ясувати: навчальні заходи сприяють розвитку знань іноземної мови або ні.

Проблема удосконалення навчання здобувачів вищої освіти була об'єктом уваги дослідників. Для прикладу, Sugita і Takeuchi досліджували ефективність мотиваційної стратегії в класах і результат EFL показав, що «мотиваційні рівні повинні бути враховані при встановленні завдання щодо підвищення рівня достатності іноземної мови у студентів» [73, с. 27]. Так само Тахайне і Даана прийшли до висновку, що «мотивація і ставлення студентів до вивчення іноземної мови повинні бути прийняті в «account in the teaching-learning process»» [74, с. 171]. Через це кілька дослідників зосередилися на інструментальному та допитливому керівництві. Наприклад, Гарднер і Ламберт запропонували «умови інтегративної та інструментальної мотивації» [64, с. 267]. Мотивація інтегративна містить у собі інтеграцію студентів в іноземну мову. Наприклад, більшість студентів зазначили, що вони мотивовані вивчати англійську, тому що це глобальна мова спілкування, яка може запропонувати їм нові можливості по всьому світу. З іншого боку, деякі з них просто вивчають англійську, тому що це весело та корисно для власного майбутнього. «Інструментальна мотивація, в іншому сенсі, проявляється у бажанні отримати науковий ступінь» [60, с. 38].

Інтегративна мотивація включає в себе позитивне ставлення студента до процесу вивчення нової мови. Частина студентів вивчає іноземну мову з метою складання іспитів, що передбачено вимогами вступу на другий (магістерський) освітній рівень. Для інших мова постає як інструмент, що дозволить отримати ширший вибір можливостей працевлаштування та підвищення заробітної плати, а також доступ до наукових досліджень і кращої інформації. Безсумнівно, ставлення здобувачів вищої освіти до

опанування іноземною мовою має важливе значення: «Хто оволодіває іноземною мовою, той переймає поведінку носіїв цієї мови та їх вплив на його учнівство» [64, с. 270]. Цей факт підтверджений результатами опитування здобувачів освіти, які вважають, що у країнах з найбільш поширеними світовими мовами концентруються на інвестуваннях і технологіях. Аналогічна кількість здобувачів освіти згадали про бажання насолоджуватися і розуміти музику, літературу та фільми мовою оригіналу. Всі ці привабливі аспекти культур пояснюють, чому студенти зацікавлені в подорожуванні за кордон і дізнатися більше про країни та їх культури. Такі переконання викривають тип інтегративної мотивації у здобувачів освіти: «Важливо також врахувати, що коли людина переслідує мету, будь то освітній, фінансовий або соціальний інтерес, внутрішня мотивація також є актуальною» [71, с. 164].

Ці дослідження розширюють знання щодо факторів, які впливають на мотивацію здобувачів вищої освіти, щодо вивчення іноземної мови в контексті іншомовної освіти. Настанови та мотивації для навчання, які обговорюються при вивченні, мають велике значення для викладачів закладів вищої освіти, оскільки результати дослідження можуть мати великий вплив на мотивацію здобувачів освіти іншомовних спеціальностей щодо вивчення цієї мови протягом життя.

Бажання кращих можливостей роботи, подорожі та майбутні перспективи створили ідею спільноти, до якої здобувачі освіти прагнуть належати. Тому їх ставлення до іноземної мови і культури іншомовних країн позитивне. Важливо пам'ятати, що вивчення нової мови – не просто пізнавальний процес; але також і набір різних типів мотивації, емоцій і переконань щодо вивчення іноземних мов. Отже, бажано допомагати здобувачам освіти визначитися з мотивацією і зберегти позитивний настрій до навчального процесу, враховуючи те, що відповідає потребам, інтересам і особистим бажанням.

Сприяє мотивації здобувачів вищої освіти інформація про фактори або аспекти, які зумовлюють успішне та ефективне навчання мови.

Здобувачі освіти мовних спеціальностей повинні бути мотивовані належним чином, оскільки високий рівень мотивації зробить вивчення іноземної мови більш ефективним. Якщо рівень мотивації буде високим, здобувачі освіти закладу вищої освіти зможуть гідно дотримуватися вимог щодо вивчення іноземної мови, які вимагають досконале володіння мовою задля отримання майбутньої професійної кар'єри з легкістю та впевненістю. Тому, вивчення іноземної мови розглядається як важливий елемент в досягненні професійних цілей як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективі в сучасному глобалізованому світі.

Наразі потрібно проаналізувати значення вищої освіти для здобувачів освіти щодо побудови їх життєвих проєктів. У цьому сенсі, отримання відомостей про подальші плани представників молоді дає можливість прорахувати попит і пропозиції на ринку праці на найближчі десять років. Таким чином, цей статус студентських місць аналогічний іншому сектору молодіжного населення, який знаходиться за межами цієї динаміки, або безпосередньо працюючого, або безробітного і без можливості становлення.

Однак передбачається, що здобувачі вищої освіти є однорідною соціальною категорією з можливостями введення на ринок праці і на соціальне місце, яке гарантує стабільність і індивідуальний розвиток у самореалізації.

Сучасний глобальний контекст посилює умови нерівності, невизначеності та нестабільності. Саме тому основний інтерес магістерського дослідження полягає у вивченні досвіду і суб'єктивності у взаємозв'язках, що впливають на розвиток індивідуума з вищою освітою, через його академічну підготовку, щоб зрозуміти, як сучасні умови інституційної нестабільності дадуть йому можливість самореалізуватися.

Одним із припущень, які спрямовують напрям дослідження, є те, що здобувачі освіти закладу вищої освіти мають привілеї у виборі сфери

професійної діяльності. Робота розглядається як робочо-оплачуваний простір, а також як простір для індивідуальної реалізації.

У цьому сенсі, потрібно звернути увагу на сподівання здобувачів вищої освіти отримати кращу робочу пропозицію в обмін на здобуті професійні компетенції. Вищевикладене включає в себе не тільки освітній ступінь, але і професію, яку вони обрали для працевлаштування. Здобувачі освіти бачать досвід університетської школи як можливість покращити свої умови працевлаштування після закінчення навчання. Ця можливість пов'язана не стільки з стійкою вірою в те, що професійна кваліфікація «відчиняє двері» на ринок праці, але і з цінністю, яку вони надають знанням і навичкам, які вони набувають в процесі здобуття освіти. Можливість реалізації у професійній сфері, яку вони обрали, підлягає їх очікуванням самореалізації.

Підсумовуючи, ми можемо окреслити сподівання здобувачів вищої освіти на самореалізацію у разі здобуття бакалаврського або магістерського освітнього рівня. У першу чергу очікування плюсів, які отримають, для реалізації своїх амбіцій та планів на двох рівнях: професійному та особистому. На другий план виходять переваги, які будуть досягнуті, представлені у двох вимірах: особистісному та родинному.

Для здобувачів освіти закладів вищої освіти індивідуальна реалізація керується досвідом ситуацій, завдяки яким виконується раніше накреслений план, переживається відчуття щастя й повноти, а також цінується або визнається навчання. У цьому сенсі робота стає центральним елементом досвіду університетської школи, оскільки завдяки їй вони зможуть вивести в об'єктивну площину всі накопичення знань і навичок, набутих у процесі опанування освітніми компонентами. Таким чином, виходячи з відчуття усвідомлення, що спрямовує свої дії та досвід, який здобули у цей період навчання, здобувачі освіти висловлюють, якими будуть ситуації, які спонукають їх відчувати реалізацію у сфері свого професійного розвитку. Відповідно до цієї лінії, ситуації та умови, які прагнуть пережити як шлях до самореалізації, організовуються на основі гендерної різниці.

Досвід, набутий у закладі вищої освіти, інтегрований не тільки з досвідом, який накопичується, як на освітньому рівні зі змістом і навчанням, так і на шкільному рівні з соціалізацією між однолітками й викладачами. Однак накопичення досвіду, набутого в цей період, надає здобувачам освіти різні інструменти для проектування свого життя після закінчення навчання. Одним із таких інструментів виступає вивчення іноземної мови з перспективою подальшої самореалізації.

Висновки до розділу 1

Входження України в міжнародний геополітичний простір передбачає вирішення питання мовної освіти в закладах освіти різних рівнів з метою адаптації молодого покоління українців у нових економічних, політичних реаліях. В українському суспільстві відбувається реформування системи шкільної освіти (Нова Українська школа), яка передбачає формування у здобувачів освіти компетентності володіння іноземною мовою.

З метою реалізації реформи українська освітня спільнота бере активну участь у роботі міжнародних проєктів, одним із яких є проєкт «Розвиток потенціалу підготовки вчителів іноземних мов як шлях до багатомовної освіти та європейської інтеграції України» (MultiEd).

Мовна освіта в Україні передбачає як вивчення української мови і мови нацменшин, так і спрямовує на опанування іноземною/іноземними мовами на різних рівнях освіти.

Відповідно, у суспільстві зростають вимоги до формування молоді людини соціокультурного типу. Ціннісні орієнтири підростаючого покоління повинні бути сформовані з перспективою на спроможність його адаптації до життя в суспільстві, що не стоїть на місці, прагненням до самореалізації й високою самооцінкою.

Перепоною до самореалізації підростаючого покоління стають комунікативні бар'єри, зумовлені незнанням або недостатнім володінням іноземною мовою. Подолати комунікативні бар'єри можливо за допомогою діалогу культур, вивчаючи культурні традиції країн, мову яких опановують.

Економічний розвиток України залежить і від формування в підростаючого покоління бажання до опанування іноземними мовами з метою самореалізації.

РОЗДІЛ 2.

ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Діагностика вивчення впливу іноземних мов на самореалізацію студентської молоді.

Сенс і цінність вищої освіти зосереджена не тільки у відносинах, які студенти мають з цим досвідом, але і з іншими вимірами їхнього життя. Сучасні здобувачі вищої освіти дотримуються принципу навчання протягом життя, опановуючи знання з різних галузей, що робить їх конкурентоспроможними в сучасному світі.

Студентська молодь орієнтована на чітке уявлення про майбутню роботу і, відповідно, кар'єрне зростання незалежно від місця перебування. Наприклад, здобувач освіти за кордоном говорить: «Я думаю, що працюю над тим, що мені подобається, і тому, знаючи себе, я хочу присвятити себе спортивній журналістиці, я бачу себе як особистість, або я не знаю» [61, с. 26]. Інший студент-філолог розширює цей образ трохи більше, кажучи: «Я бачу себе працюючим, живу окремо, у квартирі або будинку, я бачу себе також письменником і продовжую вчитися, багато читати. Я бачу себе спокійним...» [61, с. 32].

Ми бачимо помітні відмінності у ставленні до аспірантури та спеціалізації навчання, а також уявлення про роботу, яка на них чекає через відмінності кар'єрного зросту за кордоном і в Україні. Більшість здобувачів освіти спочатку повідомили, що планували поступити до аспірантури, а потім лише деякі підтвердили це в рамках проєкту, учасниками якого були. Значна частина опитаних мають намір працювати за фахом, хоча не впевнені в цьому. Наприклад, Дануаріо каже: «Через десять років, як це гіпотетично, я бачу себе вчителем, чи не так? Викладання на вищому рівні, чи не так?» [61, с. 33].

Цікавим є факт, що кожен з молодих людей планує активно працювати у своїй професії протягом десяти років, але чітко не уявляють аспектів особистого життя.

Усі здобувачі освіти наголошують на важливості через 10 років мати роботу, можливість професійного кар'єрного зросту й необхідність створення власних проєктів. Отже, здобувачі освіти різних освітніх програм утверджують роботу як елемент централізованості, від якої інші виміри життя матимуть користь і будуть повноцінними, адже робота для них виконує не тільки економічну, а й символічну функцію, коли від набуття професійних компетентностей отримують задоволення.

Оскільки всі опитувані пов'язують самореалізацію з отриманням роботи й кар'єрним зростом на найближчі десять років, вони усвідомлюють необхідність концентрації на досягненні поставленої мети. Кенія стверджує, що вона «повинна бути дисциплінованою, бути організованою і стійкою. Якщо я не відповідаю за ці речі і не відповідаю за себе, я не збираюся це робити» [61, с. 35], і так само важливо «бути постійним, вірити в свої проєкти, перевершувати свої проєкти, вирішувати й робити все самостійно...» [61, с. 36]. Безумовно, ці цінності стають незамінними, коли думати про шлях, який дасть можливість реалізуватися у професії.

Здобувачі освіти стверджують, що відчують відповідальність за результат навчання, бо в закладі вищої освіти до них ставляться як до дорослих. Таким чином, вони відокремлюються від інших соціальних груп та ідентифікують себе з соціальним статусом здобувачів вищої освіти (студентів університету). Представники молоді усвідомлюють, що є більш престижні професії, однак для них є важливішою можливістю самореалізації через задіяність у тій професійній сфері, яка їм подобається.

Здобувачі вищої освіти відчують підтримку рідних, бо батьки підтримують їх матеріально. Почуття вдячності не лише змушує молодих людей відчувати себе привілейованими порівняно з іншими соціальними групами, а й усвідомлювати важливість підтримки батьків в досягненні

професійних успіхів. Усвідомлення цього факту дає підстави ототожнювати заклад вищої освіти з сім'єю, тому й здобуття освіти асоціюється з життєвим простором.

Опанування освітніх компонентів є кроком уперед для реалізації планів на майбутнє. Вагому роль у досягненні поставленої мети в самореалізації відіграє вивчення здобувачами освіти іноземної мови.

Здобувачі вищої освіти вважають, що університет «дає ...позиціонування в суспільстві, з яким ви можете приймати рішення, ви можете впливати на інших людей, ви можете допомогти комусь» [61, с. 36], або «Це дає мені статус, це те, про що я мрію» [61, с. 37]. Здобувачі вищої освіти усвідомлюють свій соціальний статус, пов'язаний зі здобуттям освіти у закладі вищої освіти: «Наприклад, викладачі завжди підкреслювали, що це дуже важливо, грати свою роль, чи не так?» [61, с. 37].

Здобувачі усвідомлюють, що мають більше можливостей самореалізуватися в соціумі. Карлос вважає, що університетський ступінь забезпечує йому «ширші можливості працевлаштування, тому що з часом вища освіта стане обов'язковою... і я планую отримати ступінь магістра, щоб розширити свої можливості» [61, с. 39]. Дануаріо коментує: «Професійна кар'єра нині не забезпечує добробут у майбутньому. Якщо ви навчаєтеся в аспірантурі, це нормально, чи не так? Але якщо ви вивчаєте простий ступінь бакалавра...» [61, с. 39]. Як бачимо, на відміну від Карлоса Дануаріо не дає високої оцінки перспективам працевлаштування, однак, довіряє професійній підготовці на другому (магістерському) і третьому (докторському) освітніх рівнях підготовки фахівців, яка відкриває можливості для працевлаштування.

Заклад вищої освіти, на думку здобувачів вищої освіти, надає переважно теоретичні знання: «Я думаю, що це більше теоретична частина того, з чим ви будете зустрічатися у вашому професійному житті» [61, с. 41]. Інший здобувач вищої освіти підкреслює, що «навчаючись і навчаючись, ви вже навчаєтеся бачити речі по-іншому, тому що іноді ви дуже, дуже неосвічені... це відкриває ваш розум, щоб побачити речі, які ви не врахували

раніше» [61, с. 42]. У випадку здобувачів освіти – це навчання, орієнтоване не на збільшення можливостей працевлаштування, а на індивідуальне зростання та можливості соціалізації, як коментує Джейд: «Це відкриває мені шляхи, я думаю, що це відкриває багато шляхів і багато знань, тому що ви вже можете говорити з людьми на теми, на які раніше ви не могли говорити...» [61, с. 42].

Також не слід забувати про соціальний статус. Отримання диплома про здобуття освіти бакалавра/магістра/доктора генерує відповідне ставлення оточуючих. Отже, здобувачі вищої освіти усвідомлюють перспективи влаштувати своє життя. Важливу роль в інтеграції в соціум молодого людини відіграє її полілінгвізм.

Перш ніж говорити про вплив вивчення іноземних мов на формування самодостатньої особистості потрібно здійснити діагностику проблеми, що включає вивчення питання, аналіз організації навчання іноземним мовам в різних освітніх закладах: від закладу дошкільної освіти до закладу вищої освіти, визначення результатів аналізу з метою розробки рекомендацій щодо оптимізації організації вивчення іноземних мов підростаючим поколінням.

Першорядну роль під час здійснення діагностики проблеми відіграють принципи об'єктивності, систематичності та широти охоплення (всеосяжності). Принцип об'єктивності передбачає науково обґрунтований підхід під час розробки питань анкетування, незаангажовані оцінювання відповідей та формулювання висновків.

Принцип систематичності застосовується з метою уникнення отримання хибних результатів через потребу проведення контрольних зрізів протягом певного періоду, що відводиться на експеримент.

Третій принцип, всеосяжності, передбачає охоплення кола питань, безпосередньо пов'язаних з проблемою дослідження.

Здійсненню діагностики щодо вивчення впливу іноземних мов на самореалізацію студентської молоді передувала робота з окреслення ситуації, що склалася у сфері мовної освіти в Україні. Аналіз нормативних документів,

принципів і підходів в організації навчального процесу в закладах освіти різних рівнів показав, що українська освіта спрямована на формування не лише україномовної особистості як представника української національної ідентичності, а й індивідуума, який володіє кількома іноземними мовами, що робить його конкурентоспроможним у сучасному глобальному соціумі.

Оскільки об'єктом уваги виступають представники молодого покоління українців, постала нагальна потреба окреслити їх психологічний портрет. Звернення до свідчень окремих представників, які презентують себе як самодостатніх, успішних завдяки вивченню кількох мов, зумовило потребу з'ясувати мотивацію опанування іноземними мовами студентською молоддю.

Сучасне суспільство відносить вивчення іноземних мов до пріоритетних напрямів освіти, про що свідчить посилення вимог до організації навчання іноземним мовам у закладах освіти різних рівнів, відведення в освітніх програмах підготовки здобувачів вищої освіти більшої кількості кредитів (годин) на дисципліни іноземною мовою, впровадження Єдиного вступного іспиту (ЄВІ) для вступу на всі спеціальності другого (магістерського) рівня освіти. Не зважаючи на заходи влади щодо покращення опанування іноземними мовами, особливо англійською як мовою міжнародного спілкування, не всі здобувачі володіють іноземною мовою на належному рівні. Саме тому в магістерському дослідженні було приділено увагу аналізу питань мовних бар'єрів та шляхів їх подолання.

Під час розробки питань анкети враховувався той факт, що респондентами виступатимуть здобувачі освіти, які обрали своїм фахом іноземні мови. Отже, потрібно було з'ясувати мотиваційно-аксіологічний компонент: причини обрання напряму «Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька, французька, іспанська)» в закладі вищої освіти, перспективи реалізації набутих умінь і навичок.

Зважаючи, що опитувані здобувачі освіти вже набули певні знання й компетенції зі спеціальності, під час розробки питань перевірявся рівень розвитку когнітивних та гносеологічних компетенцій у сфері навчання

іноземним мовам в закладах середньої освіти на рівні оцінювання організації навчального процесу й рекомендацій щодо його удосконалення. Важливо, аби здобувачі освіти дали об'єктивну оцінку ситуації з вивченням іноземних мов, що дозволить їм усвідомити значення подолання недоліків в організації опанування іноземними мовами підростаючим поколінням українців як одним із шляхів до самореалізації, конкурентоспроможності в сучасному соціумі.

2.2. Аналіз результатів проведеного експериментального дослідження.

З метою досягнення мети і вирішення поставлених задач магістерського дослідження було розроблено анкету (Додаток Б) і проведено анкетування серед здобувачів вищої освіти 2 курсу факультету іноземних мов ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», що був базою науково-педагогічної практики за місцем роботи (Додаток В).

В анкетуванні взяли участь 11 здобувачів. Метою анкетування було з'ясувати причини вивчення іноземних мов здобувачами вищої освіти й обрання спеціальності «Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька, французька, іспанська)»; рівень викладання іноземної мови в закладі середньої освіти та пропозиції удосконалення викладання; можливості самореалізації завдяки опануванню іноземною/іноземними мовами.

На питання анкети «Чому Ви здобуваєте вищу освіту?» переважали твердження про можливість подальшого працевлаштування – 45,4% (Рис. 2.1.): потрібно для майбутньої професії; щоб не було проблем із працевлаштуванням; для працевлаштування; стати гарним спеціалістом; для отримання гарної роботи.

Лише 27,3% респондентів надають пріоритет набуттю професійних компетентностей: навчати інших, здобути відповідні компетентності; мати знання у сфері викладання іноземних мов і офіційно працевлаштуватися; здобуття знань і навичок та отримання диплому.

Поодинокими є відповіді (9,1% на кожну), що свідчать про несформованість світоглядних позицій: на вимогу батьків; шанс не йти на службу до армії; тому, що хочу.

Рисунок 2.1.

Питання анкети «Які фактори вплинули на обрання Вами спеціальності філолога, викладача іноземної мови?» (Рис. 2.2.) повинне було з'ясувати причини зацікавлення здобувачами вищої освіти професією викладача іноземної мови. На відміну від факторів здобуття вищої освіти респонденти виявили достатній рівень усвідомленого вибору спеціальності з метою опанування іноземною мовою – 45,4%: вивчення мови; пов'язати життя з англійською мовою; бажання вивчити іспанську мову; підтягти англійську до бажаного рівня, але не педагогічна складова спеціальності; знання англійської та навчання на бюджеті.

Під час вибору спеціальності важливу роль також відіграє можливість подальшого працевлаштування – 27,3%: можливість працювати з дітьми; мати можливість вибору роботи; диплом дає можливості працювати як перекладачем, так і викладачем.

Невеликий відсоток складають відповіді (по 9,1% на кожну), що свідчать про інфантильність здобувачів освіти: бажання батьків; можливість навчатися на бюджеті; не звертав увагу на це.

Рисунок 2.2.

Відповіді на питання «На якому рівні викладалася іноземна мова у закладі середньої освіти, де Ви навчалися?» (Рис. 2.3.) демонструють недостатній рівень викладання іноземних мов у закладах середньої освіти. Достатній рівень викладання зазначили лише 18,2% респондентів. Недостатній (45,5%) і середній (36,3%) рівні викладання є свідченням необхідності звернути увагу Міністерства освіти і науки України на важливість реформування підходів до вивчення іноземної мови учнями.

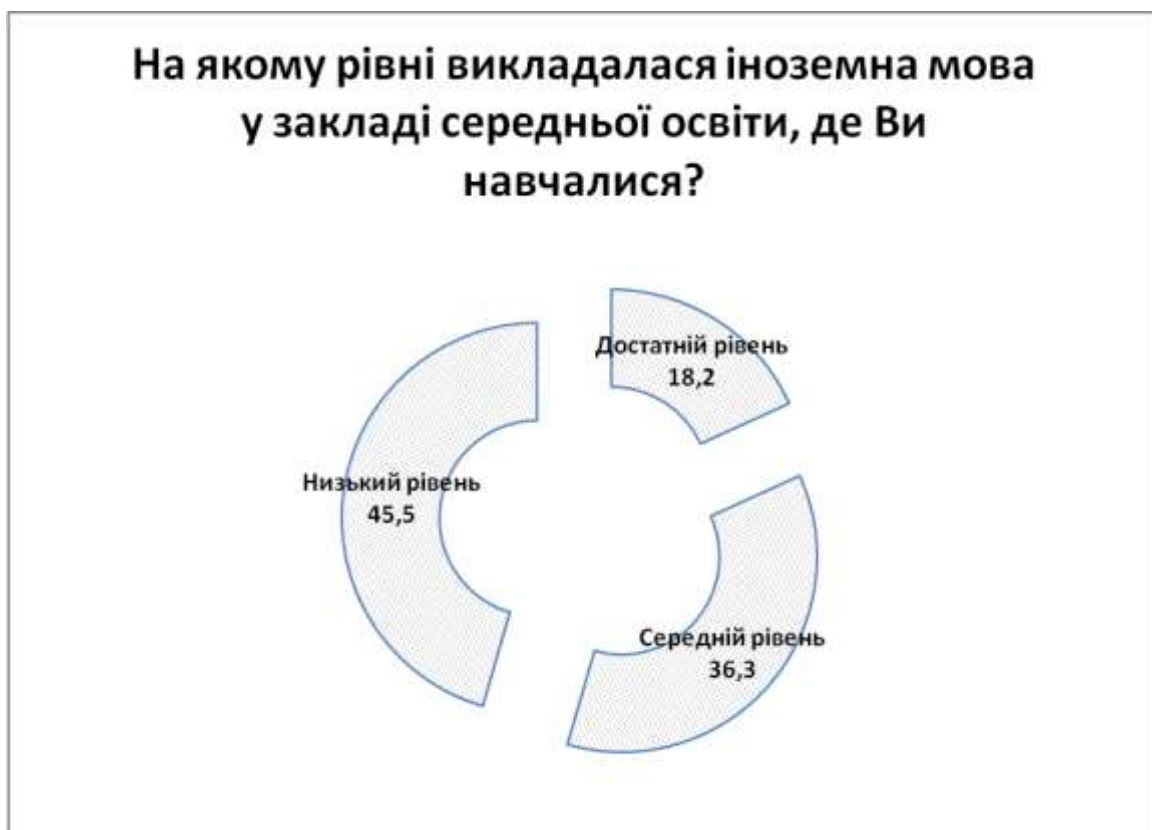

Рисунок 2.3.

Логічним продовженням попереднього питання про рівень викладання іноземної мови в закладах середньої освіти є наступне: «Вам було достатньо знань, здобутих під час уроків з іноземної мови, чи потрібно було звертатися до послуг репетитора?». Аналіз відповідей (Рис. 2.4.) дав закономірний результат: 54,5% опитаних зверталися до послуг репетиторів. Лише 27,3% респондентів вважають, що їм достатньо було знань, отриманих на уроках іноземної мови, а 18,2% займалися самоосвітою: знань зі школи було замало, тому з 5 років займався самоосвітою; сам вивчив англійську.

Вам було достатньо знань, здобутих під час уроків з іноземної мови, чи потрібно було звертатися до послуг репетитора?

Рисунок 2.4.

З метою з'ясування шляхів усунення недоліків у викладанні іноземних мов у закладах середньої освіти до анкетування було включено наступне питання: «Що, на Вашу думку, потрібно змінити в методиці викладання іноземної мови в закладах середньої освіти з метою зацікавлення учнів?». Аналіз відповідей (Рис. 2.5.) показав усвідомлення респондентами недоліків викладання іноземних мов і пошуки шляхів їх усунення. Переважна більшість (63,6%) опитаних вказали на необхідності розвитку мовлення й сприйнятті текстів іноземною мовою на слух: підхід до викладання, показувати фільми іноземною мовою для покращення сприйняття на слух; більше звертати увагу на такі аспекти англійської мови, як Speaking та Listening; більше зазубрювання слів, більше практики слухання від native speakers; підхід вчителів до дітей та методи викладання матеріалу; давати більше завдань на аудіювання на занятті для покращення сприйняття; підхід (не вчити більше 100 слів за урок); більше практики та взаємодії з мовою, розширювати лексичний запас. Лише 27,3% респондентів все влаштовує. 9,1% пропонують диференційований підхід під час викладання іноземної

мови у закладах освіти (складати плани занять з урахуванням рівня знань учнів/студентів).

Рисунок 2.5.

Наступний блок питань передбачав з'ясування ролі іноземної мови в подальшому житті для підростаючого покоління українців. Спочатку акцентувалася увага на використанні знань іноземної мови: «Як Ви плануєте використати в подальшому житті знання іноземної мови?». Відповіді респондентів поділилися на три частини (Рис. 2.6.). Переважна частина опитаних пов'язує знання іноземної мови з працевлаштуванням за кордоном (54,6%): переїхати до англomовної країни й спілкування з носіями мови; працювати там, де потрібна іноземна мова; можливість змінити місце проживання тощо. Лише 36,3% студентів розглядають опанування іноземними мовами як спосіб комунікації: спілкуватися з іноземцями, дивитися іноземний контент, навчати інших; спілкування з іноземцями,

викладання іноземної мови; спосіб комунікації за кордоном тощо. Лише 9,1% (1 людина) не визначилася.

Рисунок 2.6.

Анкетування виявило усвідомлення молоддю важливості вивчення іноземних мов за допомогою питання «Чому знання іноземної мови є важливими для самореалізації особистості в наш час?». Відповіді (Рис. 2.7.) засвідчили переакцентацію пріоритетів. Якщо під час відповіді на попереднє питання більшість (54,6%) планує використовувати знання іноземних мов для працевлаштування за межами України, то для самореалізації як особистості, підвищення самооцінки та способу комунікації, на думку опитаних, потрібно володіти іноземною мовою (54,6%): потрібна для самореалізації; самореалізуватися – довести собі, що чогось вартий; знати мови інших народів і демонструвати себе; одна з найпопулярніших мов світу, за допомогою якої можливо самореалізуватися; мова – спосіб комунікації. Знання іноземних мов збільшує можливості до самореалізації тощо. Лише 36,3% опитаних пов'язують знання іноземної (англійської) мови з

працевлаштуванням, як варіант за кордоном: англійська мова є міжнародною, і багато престижних компаній надають перевагу людям зі знанням англійської мови; більше можливостей працевлаштуватися не лише в Україні тощо. Лише одна особа (9,1%) вивчення іноземної (англійської) мови пов'язують із набуттям нових знань.

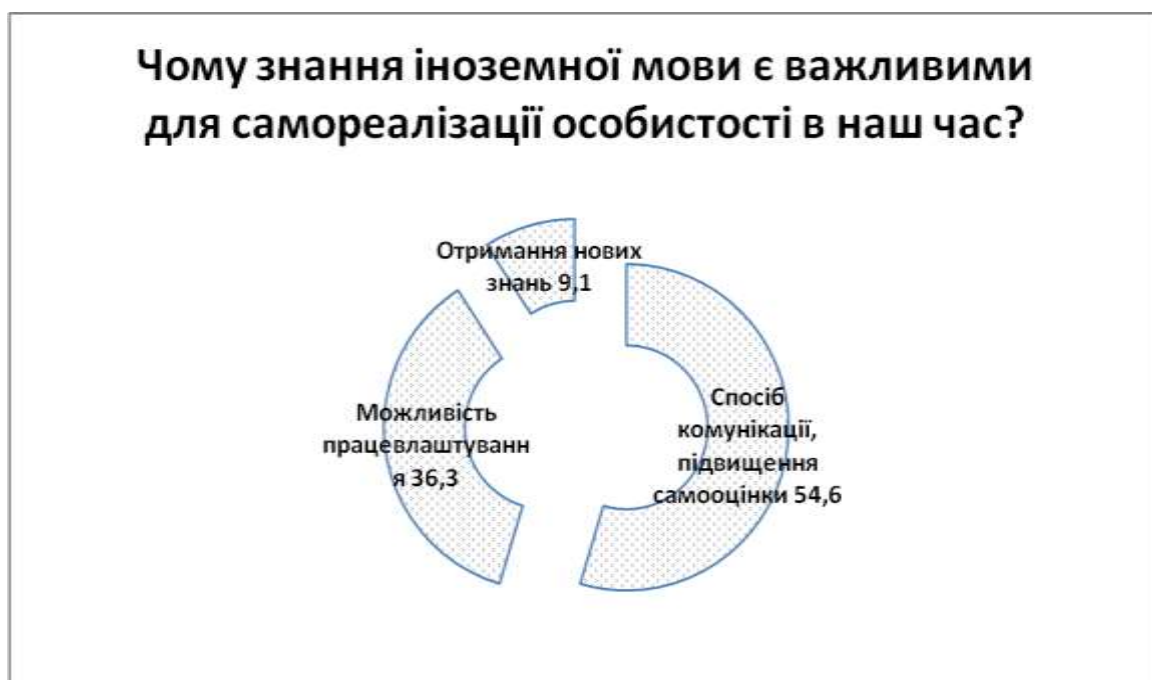

Рисунок 2.7.

Можливість самореалізуватися є ключовою ознакою самодостатньої особистості. Відповіді на питання анкети «Як знання іноземної мови впливає на формування самодостатньої особистості?» (Рис. 2.8.) засвідчили перевагу сприйняття опитуваними володіння іноземною мовою як джерела інформації з метою розвитку: англійська мова допомагає нам розвиватися, дізнаватися більше нового; розвиватися, адаптуючи іноземні цінності; отримання інформації з першоджерел без втрати смислу при перекладі тощо. 18,2% респондентів пов'язують знання іноземної мови самодостатньої особистості з впевненістю та підвищеною самооцінкою.

Як знання іноземної мови впливає на формування самодостатньої особистості?

Рисунок 2.8.

Таким чином, аналіз результатів анкетування здобувачів вищої освіти засвідчив усвідомлення ними важливості опанування іноземною/іноземними мовами з метою подальшої самореалізації. Респонденти акцентували на недостатньому рівні викладання іноземної мови у закладах шкільної освіти, що змусило переважну більшість звертатися до послуг репетиторів. Лише невеликий відсоток займався самоосвітою. Самодостатня особистість сприймається представниками молодого покоління як всебічно поінформована особистість з перспективами працевлаштування за кордоном.

2.3. Рекомендації щодо активізації вивчення іноземних мов підростаючим поколінням.

Вивчення іноземних мов завжди було важливим чинником у розвитку молодого покоління. Багато людей присвятило себе розробкам різних методик викладання та доказам того, що саме несе в собі вивчення іноземних мов. У сучасному глобалізованому світі доцільність вивчення іноземної мови навіть не може підлягати сумнівам, це є загальноприйнятим фактом, який охоплює усі сфери життя людей.

У системі освіти підручники – це інструмент викладання та навчальний інструмент для здобувачів освіти: «Вони передають академічні ідеї та визначають національну навчальну програму для більшості вчителів» [62, с. 68]. Підручники відіграють важливу роль у досягненнях здобувачів вищої освіти. Досягненнями, на думку Штайнбергера, є «...студентські здібності та продуктивність; це відображає всю дитину; це тісно пов'язано з людським ростом і когнітивним, емоційним, соціальним, фізичним розвитком; це не пов'язано з одним екземпляром, але відбувається через життя людини в державній школі і далі в постсередні роки і робоче життя» [72, с. 2]. Це визначення забезпечує більш широкий погляд на досягнення здобувачів вищої освіти і не обмежується балами, отриманими на тестах.

Основою освітнього процесу є розуміння навчального матеріалу. Розуміння – це здатність збагнути значення матеріалу. Це може бути показано перекладом матеріалу з однієї форми на іншу (наприклад, слів на цифри), шляхом перекладу матеріалу (наприклад, пояснення або узагальнення), а також шляхом оцінки майбутніх тенденцій (наприклад, прогнозування наслідків або наслідки).

Розуміння тексту залежить щонайменше від чотирьох факторів: читабельність, ілюстрації, контроль діяльності та попередніх знань. По-перше, розуміння підручника залежить від його читабельності. Читабельність – це легкість, з якою текст можна читати й осмислювати. Якість паперу та чорнила, що використовуються, розмір шрифту та міжрядковий інтервал є

фундаментальними факторами, які підвищують читабельність підручників. Читабельність також залежить від лінгвістичної компетенції, які використовуються в підручнику, і тією, якою володіють студенти. По-друге, розуміння підручника посилюється через використання ілюстрацій. Дослідник Р. Сегін [70] описує три типи ілюстрацій; фотографії – оригінальні або скопійовані, малюнки – фігуративні або технічні, намальовані з бажанням реалізму, карти і діаграми, ескізи, статистичні графіки. На думку вчених, «ілюстрації часто пояснюють дитині більше, ніж ціла сторінка слів» [59, с. 10]. По-третє, підручники повинні запропонувати практичні спостереження, опитування, вимірювальні та інформаційні дослідження, що займають розум здобувачів вищої освіти для кращого розуміння ідей. По-четверте, «підручники повинні викликати попередні знання студентів для кращого розуміння тексту» [58, с. 111].

Сучасний освітній процес у закладах вищої освіти забезпечується значною кількістю навчальної та навчально-методичної літератури, серед них – підручники і посібники для навчання іноземних мов. Авторами й укладачами підручників і посібників з іноземної мови зазвичай виступають науково-педагогічні працівники, котрі викладають освітні компоненти іноземною мовою. Прикладом можуть слугувати посібники і підручники: Сергіна С. В. Англійська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник = English for specific purposes: textbook / С. В. Сергіна, В. В. Вракіна, В. В. Гращенкова; Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків : ПРОМАРТ, 2019); Манелюк А. В. English for computing (Київ, 2010); Гринько О. В. Ділова англійська мова. International Business (Київ: МАУП, 2004) тощо. На жаль, не зважаючи на посилення вимог до рівня опанування здобувачами вищої освіти іноземною мовою, вивчення іноземної мови відбувається переважно за традиційним принципом, поверхово, на шкільному рівні.

Подібний підхід зумовлений різними рівнями володіння іноземною мовою здобувачами вищої освіти, що ускладнює роботу викладача іноземної

мови у закладі вищої освіти. Важливу роль в опануванні іноземною мовою у даному випадку відіграють навчальні посібники і підручники, які повинні допомогти здобувачам вищої освіти заповнити «білі плями» у знаннях з іноземної мови. Заслужують на увагу підручники й посібники, які враховують мету й завдання вивчення іноземної мови здобувачами вищої освіти. Навчальні посібники повинні бути чітко структуровані, містити матеріал для самостійної роботи від простого до складнішого мовленнєвого рівня, тестові завдання сприятимуть можливості самостійно оцінити свій рівень знань, планувати власний час у роботі над курсом.

Незаперечним фактом є те, що очікувані сподівання на підручники й посібники для опанування іноземною мовою у закладах вищої освіти не співпадають з реальністю. На думку вченого А. Кондакова, «деякі видавництва намагаються отримати прибуток і «фабрикують» навчальну літературу без ретельного методичного аналізу, без процедур експериментальної перевірки й апробації» [Цит. за 2, с. 5]. Відповідно й науковці – укладачі навчальних посібників і підручників – ставляться безвідповідально до процесу створення подібної навчальної книги. Слід відзначити такі недоліки: невідповідність презентованим закладами вищої освіти програмам курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням», спрощений підхід до структурування, добирання дидактичного матеріалу, нечітко сформульовані завдання, відсутність системності, перестрибування з однієї теми на іншу в межах одного заняття (тема «День» містить підтеми «Сніданок», «Одяг», «Навчання» тощо), розмитість критеріїв оцінювання, відсутність вправ на формування комунікативної компетентності.

Успішність виконання завдання залежить також від правильно сформульованої інструкції, спрямованої на комунікацію. Інколи в підручниках зустрічаються інструкції, які охоплюють відразу кілька завдань, які не є логічно послідовними. Розглянемо, наприклад, інструкцію до тексту в підручнику для здобувачів вищої освіти: «Read, translate and retell the text». Таке формулювання завдання не викликає у здобувачів рівня освіти інтересу

до читання тексту. Студенти повинні не лише прочитати текст, але й знайти в ньому якусь інформацію, проаналізувати її. Перед тим, як переказувати текст, доцільно виконати низку вправ щодо лексико-граматичного наповнення тексту, фактичного матеріалу в ньому, висловити своє ставлення до інформації, ґрунтуючись на власному життєвому досвіді. Тобто існує багато різноманітних вправ до навчальних текстів, крім перекладу й переказу, які й роблять навчання нецікавим і малоефективним. Інколи тексти взагалі не мають завдання для читання [2; 31].

В іншому завданні [6, с. 47] – «Role-play» – зовсім не зрозуміло, на яку кількість учасників розрахована гра, яка мета цієї гри, у якій ситуації вона відбувається.

У деяких підручниках немає логічності викладення навчального матеріалу. Так, у зазначеному підручнику рівня Intermediate для навчання менеджерів перші три вправи були на заповнення пропусків у діалозі початкового рівня з теми «Знайомство», а ще одна – прочитати текст рівня Upper-Intermediate – Advanced про ідентифікаційні картки. З такого мережива з дуже простих і дуже складних вправ незрозуміло, на якому рівні їх використовувати.

Інколи в підручниках використовують тексти, які не відповідають віковому рівню здобувачів вищої освіти [9]. Так, наприклад, читання відомих усім дітям казок. Інформація, яку здобувачі освіти вже отримали в закладі шкільної освіти, їх вже не цікавить і такі завдання не дають нової інформації. Щоб виконати вправи до таких вже знайомих текстів, у здобувачів вищої освіти немає потреби їх читати. Навіть діти можуть дати відповіді на запитання щодо фактичного матеріалу тексту.

Часто деякі вправи, а найчастіше це – запитання до тексту [2; 6; 9; 31], копіюють речення з тексту і, щоб дати правильну відповідь, здобувачам вищої освіти потрібно лише знайти це речення в тексті. Відповідаючи на запитання, розуміння прочитаного здобувачами освіти може бути повністю відсутнє, оскільки їхнє мислення не задіюється. Запитання до тексту, речення

в тестових вправах на перевірку розуміння не повинні копіювати текст, а мають бути близькі за змістом.

Деякі підручники наповнені текстами, які є дуже близькими і за будовою і за змістом. Подано дуже багато інформації з різних тем, яку неможливо вмістити в одному підручнику. Тому відбирати матеріал потрібно в розумних межах. Значна кількість матеріалу не є необхідною для засвоєння ні з точки зору отримання важливої інформації, ні з точки зору отримання мовних знань. Тому потрібно відбирати найбільш важливий навчальний матеріал, оскільки недоцільно витратити багато часу на читання одноманітного матеріалу.

У той же час існує інше викривлення, коли підручники мають значну кількість лексичного матеріалу для активного засвоєння, який не є широко поширеним і загальноповсюджним [9]. Здобувачі освіти різних рівнів рідко вживають таку лексику в мовленні рідною мовою, тож є недоцільним вивчати її іноземною мовою. Такий додатковий матеріал доцільно виносити для самостійної роботи.

Цілком зрозуміло, що в одному підручнику неможливо вмістити весь мовний матеріал, бажаний для засвоєння здобувачами освіти. З іншого боку – це робити і недоцільно. Існують додаткові ресурси, тобто граматичні довідники, різноманітні словники, за допомогою яких здобувачі освіти можуть знайти відповідь на будь-яке запитання. Тому в підручнику повинні бути завдання, для виконання яких здобувачі освіти мають користуватися додатковою літературою, мережею Інтернет.

Будь-який підручник чи посібник потрібно апробувати із здобувачами вищої освіти. Після його апробації може стати у пригоді така анкета для студентів щодо його оцінювання.

Прочитайте запитання і дайте відповідь „Так” або „Ні”:

1. Чи сподобались вам параграфи підручника в цілому?

2. Що сподобалось найбільше?

– тексти;

- вправи;
- теми;
- інше (вказіть).

3. Які вправи ви оцінюєте як

- цікаві –
- нудні –
- важкі –
- легкі –

(напишіть урок, сторінку і номер вправи).

4. Які вправи вам сподобались найбільше? (напишіть урок, сторінку і номер вправи).

5. Які вправи вам не сподобались? (напишіть урок, сторінку і номер вправи).

6. Які вправи для вас важкі?

- аудіювання –
- усне мовлення –
- читання –
- писемне мовлення –
- проектна робота – (вказіть).

7. Що ви хотіли б додати у підручник? Ваші коментарі будуть дуже корисні.

Аналіз найбільш поширених помилок, наявних у підручниках для вивчення іноземних мов, допоможуть авторам підходити виважено до створення власних підручників. З іншого боку, вчителі та викладачі, добираючи підручник, будуть звертати більше уваги на недоліки, які виокремлено, що дасть можливість обрати дидактично правильно укладений підручник для навчання здобувачів вищої освіти.

Також, викладачі можуть відтворювати свій власний навчальний матеріал, враховуючи усі можливі помилки та використовуючи їх як приклад щодо підвищення професіоналізму у викладанні навчального матеріалу.

Наведені нижче твердження є рекомендаціями для того, щоб визначити доцільність вивчення іноземних мов і ґрунтуються на висновках і результатах дослідження.

1. Необхідно, щоб вивчення іноземної мови вважалося не менш важливим, ніж вивчення рідної мови тому, що саме в тій сфері, де розвивається професійне життя викладачів іноземних мов, можна генерувати дослідження з цієї проблеми.

2. У викладанні однієї або декількох іноземних мов повинні проводитися паралелі з рідною мовою та іншими іноземними мовами у процесі засвоєння нових знань.

3. Бажано, щоб вивчення іноземних мов реалізувалося з урахуванням різних методів, підходів і стратегій. Також необхідно думати про рівень підготовки здобувачів вищої освіти, зумовлений економічними, соціальними, освітніми чинниками. Викладачі повинні бути готові варіювати методику, щоб мати можливість навчати всіх однаково якісно.

4. Викладач повинен виходити з факторів, зовнішніх для студента, які повинні розглядатися як контекстуальні, оскільки в деяких випадках вони не звертають на це уваги. Також викладачі повинні бути підготовленими не тільки в аспекті знань, але і в інших галузях, у яких вони також беруть участь на певному етапі роботи як вчителі іноземної мови, що додасть викладанню тон серйозності й поваги.

5. Бажано, щоб під час занять іноземною мовою, викладач використовував рідну мову лише в конкретних ситуаціях, таких як внесення певних роз'яснень, контроль порядку тощо, але не використовував її увесь час під час опрацювання навчального матеріалу, тому що це запобігає взаємодії здобувача освіти з мовою, яку потрібно вивчати. Чим більше контакту буде з іноземною мовою, навчання буде простіше.

6. Необхідно бути обережним, коли людина намагається використовувати рідну мову під час вивчення іноземної мови, оскільки її надмірне використання може розглядатися здобувачем освіти як нормальне.

З часом, коли він повинен висловитися або зрозуміти мову об'єкта, завжди буде чекати допомоги, навіть в іншомовному контексті.

7. Доцільно проведення для здобувачів вищої освіти профорієнтаційної лекції, метою якої буде ознайомлення з перспективами подальшого працевлаштування або здобуття вищого рівня освіти. Це мотивуватиме здобувачів освіти до подальшого вивчення іноземної мови.

8. Зверніться до досвіду відомих педагогів. Навчання протягом всього життя є невід'ємною складовою професії викладача.

9. Мотивація завжди була і буде одним із основних факторів щодо вивчення іноземної мови. Не маючи її, навчальний процес буде проходити неефективно, непродуктивно і просто витрачатиме час життя.

Отже, виходячи з цих рекомендацій, можна зробити висновок, що вивчення іноземної мови завжди буде актуальним. У теоріях, пов'язаних із вивченням мови, йдеться, що здобувач вищої освіти, незалежно від контексту або інструментів, призначених для його навчання, вже має базис або генетичну схильність, яка дозволяє вчитися легко й продуктивно. Кожен суб'єкт навчання є унікальною особистістю, і, відповідно, засоби навчання будуть відрізняються один від одного.

Викладачі повинні враховувати всі фактори (емоційні, біологічні, когнітивні, контекстуальні тощо), які полегшують або перешкоджають навчанню (вік, годування, фізичні обмеження тощо). Необхідно розпізнати їх і допомогти здобувачам вищої освіти подолати, оскільки наша мета – зробити процес навчання іноземним мовам якісним і продуктивним.

Висновки до розділу 2

Процес здобуття освіти спрямований перш за все на формування всебічно розвиненої особистості, здатної пристосуватися до життя в соціумі, знайти своє місце у професійній діяльності й самореалізуватися. Здобуття певного рівня освіти (дошкільного, шкільного, вищого) передбачає формування компетентностей, серед яких однією з ключових є компетентність вивчення іноземної мови.

Аналіз досліджень, пов'язаних із впливом здобуття рівня вищої освіти на самореалізацію молоді за межами України, показав вагому роль у житті молодого покоління набутих у закладі вищої освіти знань і навичок у реалізації себе в професії. Оскільки в нашому магістерському дослідженні з'ясовується вплив вивчення іноземних мов на самореалізацію української студентської молоді, цікаво було з'ясувати думку здобувачів вищої освіти з інших країн щодо можливостей, які відкриваються після здобуття освіти.

Метою проведеного анкетування серед здобувачів вищої освіти стало, у першу чергу, з'ясування мотивації опанування іноземною мовою представниками української студентської молоді. Результати опитування показали, що здобувачі вищої освіти усвідомлюють важливість опанування іноземною мовою з метою подальшої самореалізації як у професійній діяльності, так і на особистісному рівні. Саме тому важливо приділяти увагу рівню викладання іноземних мов у закладах освіти, використовувати під час занять підручники, що враховують вікові особливості здобувачів освіти, розширюють їх лексичний запас, формують світоглядні позиції.

ВИСНОВКИ

Одержані у процесі дослідження результати дали змогу зробити такі висновки:

1. Викладання іноземних мов є пріоритетним напрямом сучасної мовної освіти в Україні. Аналіз сучасного стану мовної освіти в українському освітньому просторі показав значні зрушення у вирішенні цього питання. Залучення українських закладів вищої освіти до міжнародного проєкту «Розвиток потенціалу підготовки вчителів іноземних мов як шлях до багатомовної освіти та європейської інтеграції України» (MultiEd) сприяє оновленню підходів до викладання й вивчення іноземних мов у закладах освіти різних рівнів. Акцентується увага передусім на формуванні мовленнєвої та міжкультурної компетентностей у здобувачів освіти під час опанування іноземними мовами.
2. Сучасний соціум формує молоду людину нового соціокультурного типу. Якщо раніше життєвий шлях представника підростаючого покоління українського соціуму був визначений наперед, то в нинішніх умовах ринкової економіки, нестабільності у світі від молоді вимагається вміння миттєво реагувати на зміни в економічній та політичній ситуаціях, пристосовуватися до потреб ринку праці. Важливим чинником адаптації до постійних змін є володіння іноземними мовами, які не лише розширюють можливості працевлаштування, а отримання інформації з іншомовних контентів. Відповідно, це сприяє самореалізації себе як особистості і професіонала.
3. Перешкодою до самореалізації у представників молодого покоління можуть стати мовні бар'єри, зумовлені незнанням іноземної мови. Вчасно не отримана інформація іноземною мовою, неможливість вести діалог з представником іншої країни створюють комплекс меншовартості. Сучасна система навчання іноземним мовам має за

мету подолати у здобувачів освіти мовні бар'єри завдяки створенню викладачем іноземної мови умов, які сприяють корекції та повному усуненню комунікативно-мовних бар'єрів.

4. Проведення дослідження із вивчення впливу іноземних мов на самореалізацію молоді в соціумі є важливим, оскільки дає можливість з'ясувати плани підростаючого покоління на майбутнє, визначити перспективи наявності фахівців у тій чи іншій сфері, знати психологічний стан цієї вікової категорії.
5. Дослідження впливу вивчення іноземних мов на самореалізацію студентської молоді за допомогою анкетування показало, що більшість опитуваних пов'язують опанування іноземними мовами з подальшим працевлаштуванням за кордоном з метою самореалізації як особистості. Водночас опитування виявило низький рівень викладання іноземної мови в закладах шкільної освіти, що змусило респондентів звертатися до послуг репетиторів. Шляхи подолання проблеми вбачають у зміні підходів до викладання іноземних мов у закладах шкільної освіти.
6. З урахуванням результатів аналізу мовної ситуації в Україні, психологічних характеристик підростаючого покоління, анкетування здобувачів вищої освіти було розроблено рекомендації щодо активізації вивчення іноземних мов підростаючим поколінням. Вони передбачають навчання іноземним мовам протягом життя за оновленими методиками, мотивація здобувачів освіти до опанування іноземними мовами як способу самореалізації та досягнення поставлених цілей.

РЕЗЮМЕ

Актуальність кваліфікаційної роботи «Вивчення іноземних мов як важливий чинник адаптації підростаючого покоління до самостійного життя, самореалізації його в професійному й особистому плані» зумовлена входженням України в міжнародний геополітичний простір. Відповідно, постає питання мовної освіти в закладах освіти різних рівнів з метою адаптації молодого покоління українців у нових, зокрема формування у здобувачів освіти компетентності володіння іноземною мовою заради самореалізації.

Метою кваліфікаційної роботи стали аналіз проблеми іншомовної освіти в Україні й розробка рекомендацій щодо вивчення іноземних мов у контексті самореалізації підростаючого покоління в його особистому та професійному житті.

У першому розділі роботи «Аналіз підходів щодо проблеми впливу вивчення іноземних мов на самореалізацію молоді в особистому та професійному житті» висвітлено сучасний стан мовної освіти в Україні, зокрема зміни у підходах до вивчення іноземних мов у закладах освіти різних рівнів, акцентовано на мовних бар'єрах та зазначено шляхи їх подолання молоддю з метою самореалізації.

У другому розділі «Вплив вивчення іноземних мов на самореалізацію студентської молоді» подано результати анкетування здобувачів освіти щодо ролі іноземної мови у їхньому житті та рівня її викладання у закладах освіти; розроблені рекомендації щодо оптимізації вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти через зміни підходів до укладання навчальних посібників і підручників з іноземних мов.

У Висновках кваліфікаційної роботи узагальнено результати дослідження: український соціум потребує оновлення підходів у вивченні іноземних мов у закладах освіти різних рівнів.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, іншомовна освіта, самореалізація, молодь.

RESUME

The relevance of the qualification work "Learning foreign languages as an important factor in adapting the younger generation to independent life, self-realization in professional and personal terms" is due to Ukraine's entry into the international geopolitical space. Accordingly, the question of language education in educational institutions of different levels arises with the aim of adapting the young generation of Ukrainians into new ones, in particular, the formation of competence in the education of foreign language for the sake of self-realization.

The purpose of qualification work was to analyze the problem of foreign language education in Ukraine and develop recommendations for learning foreign languages in the context of self-realization of the younger generation in his personal and professional life.

In the first section of the work "Analysis of approaches to the problem of the influence of foreign language learning on the self-realization of youth in personal and professional life," the current state of language education in Ukraine is highlighted, in particular, changes in approaches to the study of foreign languages in educational institutions of different levels, focuses on language barriers and indicates ways to overcome them for the purpose of self-realization.

The second section "The Influence of Learning Foreign Languages on the Self-Realization of Student Youth" presents the results of the questionnaire of applicants for education on the role of a foreign language in their lives and the level of its teaching in educational institutions; recommendations to optimize the study of foreign languages in higher education institutions through changes in approaches to the conclusion of textbooks and textbooks on foreign languages.

The results of the study are summarized in the conclusions of the qualification work: the Ukrainian society needs to update approaches in the study of foreign languages in educational institutions of different levels.

Key words: language competence, foreign language education, self-realization, youth.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. Москва : Мысль, 1991. 301 с.
2. Агабекян И. П. Английский для менеджеров. Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. 414 с.
3. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды: в 2-х т. Москва : Педагогика, 1980. Т. 1. 232 с.; Т. 2. 288 с.
4. Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 960–962.
5. Баранова А. В. Виховання молоді як складова державної молодіжної політики. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01\(5\)/11bavdmp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01(5)/11bavdmp.pdf)
6. Бахов І. С. English for your career / І. С. Бахов, Л. А. Люлька, І. В. Редзюк. Київ : Персонал, 2009. 380 с.
7. Бороздина Л. В. Исследование уровня притязаний. Учебное пособие. Москва : Издательство Института психологи РАН, 1986. 140 с.
8. Будак С. Формування готовності студентів до іншомовної діяльності з дошкільниками : монографія зі спецпрактикумом : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім «Слово», 2008. 288 с.
9. Возна М. О. Англійська мова для перекладачів і філологів. 3 курс: підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / М. О. Возна та ін. Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. 480 с.
10. В Україні стартував gosamp: сотні волонтерів з 50 країн світу допомагатимуть школярам вчити іноземні мови. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-startuvav-gosamp-sotni-volonteriv-z-50-krayin-svitu-dopomagatimut-shkolyaram-vchiti-inozemni-movi>
11. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодёжи. Київ : Видавництво, 1988. 143 с.
12. Дитячий садок «Мініполіс». URL: <https://www.minipolis.com.ua>

13. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 234 с.
14. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
15. Єременко Л. В. Соціально-психологічні особливості сучасної студентської молоді. URL: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/3249/1/Єременко_тези%201.pdf
16. Журавський В. С., Родіонов М. К., Жиляєв І. Б. Україна на шляху до інформаційного суспільства / Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т» / М. З. Згуровський (заг. ред.). Київ: Політехніка, 2004. 482 с.
17. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
18. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19>
19. Засади когнітивної психології спілкування : [монографія] / В. П. Казміренко, В. М. Духневич, О. Ю. Осадько та ін.; за наук. ред. В. П. Казміренка ; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 390 с.
20. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития: Учебное пособие. 2-е изд. Москва : Издательский центр «Академия», 2007. 240 с.
21. Иваненков Е. П. Проблемы социализации современной молодежи. Оренбург: ДИМУР, 2009. 116 с.
22. Іваницька Н. Л. Сучасні теорії категорійної граматики в лінгводидактиці. Вінниця, 2009. 260 с.
23. Камінська А. Ванкувер: тут немає бар'єрів у спілкуванні. URL: <https://owl-study.com/reviews/litni-i-zymovi-kanikuly/vidguk-studentky-anastasiyi-kaminskoyi>

24. Клейберг Ю. А. Социальные нормы и отклонения. Москва: Речь, 2007. 315 с.

25. Коkun О. М. Психофізіологічна «ціна» та ефективність інноваційного навчання // Інституту психології ім. Г. С. Костюка – 60 років: Наук. записки. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. Київ : Міленіум, 2006. Вип. 25. С. 207–215.

26. Коkun О. М. Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу «людина-людина»: зміст та програма досліджень. *Актуальні проблеми психології*. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. / За ред. С. Д. Максименка. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. Вип. 8. С. 65–73.

27. Коляденко С. М. Соціальний портрет сучасної української молоді. С. 41–47. URL: http://eprints.zu.edu.ua/26348/1/сборник_вчитаний_05.pdf

28. Кондаков А. М. Будущему страны – академический стандарт качества. *Иностранные языки в школе*. Новые, современные, популярные учебно-методические комплекты по иностранным языкам. Специальный выпуск. 2007. С. 5–6.

29. Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения. Дидактика. Москва : Академия, 2007. 352 с.

30. Кроник А. А. Субъективная картина жизненного пути как предмет психологического исследования, диагностики и коррекции: Дис. в виде научн. докл...д-ра психолог. наук: 19.00. 01/РАН, Ин-т психологии. Москва, 1994. 71 с.

31. Кухарська В. Б. Англійська мова для психологів: навчально-методичний посібник. Київ : ІНКОС, 2007. 326 с.

32. Кучерук О. А. Методи формування мовленнєвої компетентності (від герменевтичного до психолінгвістичного досвіду). *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені*

Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький, 2008. Випуск № 15. С. 22–25.

33. Лобачук І. Ефективність застосування групового методу навчання в процесі викладання іноземних мов. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/174504>

34. Луфкін Б. Чи стануть сучасні діти поколінням поліглотів. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-43503585>

35. Навчальні програми з іноземних мов. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

36. Навчальні програми з іноземних мов 10-11. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

37. Немов Р. С., Синягин Ю. В. Мотивация достижения, уровень притязаний и эффективность групповой деятельности. *Психологический журнал*. Том 6. 1987. № 1. С. 46–54.

38. Остапенко І. Дослідження комунікативних бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації молоді. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141488142.pdf>

39. Пасічник О. О. До питання підвищення іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей: бар'єри та шляхи їх подолання. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3684/1/Pasichnyk_O.pdf

40. (9. Пассов Е. И. Концепция коммуникативного иноязычного образования (теория и ее реализация) : метод. пособие для русистов. Санкт-Петербург : Златоуст, 2007. 200 с.

41. Петько Л. В. Проблеми шкільного підручника з англійської мови. *Іноземні мови*. 2007. № 3. С. 14–15.

42. Проєкт MultiEd. URL: <http://www.multied.com.ua/>

43. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 1 липня 2010 року. *ВВР України*. 2010. № 40. С. 527.
44. Рудник Н. М. До проблеми подолання мовного бар'єра у процесі спонтанної комунікації іноземною мовою студентів гуманітарних факультетів. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4001/1/10.pdf>
45. Селезнева М. К. Социально-философский анализ процесса социализации молодежи как фактора развития общества. *Credo New*. 2008. № 3. URL: <http://credonew.ru/content/category/12/70/60/>
46. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. 2018. № 5. травень. С. 4–21. URL: https://lib.iitta.gov.ua/710778/1/Стаття_Сидоренко_Рубрика%20методист.pdf
47. Социология молодежи / [Волков Ю. Г., Добренев В. И., Кадария Ф. Д., Савченко И. П.]. Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. 510 с.
48. Стандарт вищої освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvit/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>
49. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
50. Толочек В. А. Современная психология труда: Учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 479 с.
51. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / За ред. д. е. н. В. М. Ворони, д. соц. н. М. О. Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2010. 636 с.
52. Формування профілю сучасної соціально успішної молодої людини в контексті реалізації державної молодіжної політики. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=617>
53. Фирсова И. Языковой барьер при обучении иностранному языку. *Вестник Финансового университета. Гуманитарные науки*. Москва, 2013. № 1. С. 89–92.

54. Харитоновна Е. Типы межкультурных барьеров и их языковое выражение. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2011. № 2. С. 203–209.
55. Bartee J. Defences, Psychological. *Encyclopedia of counseling*. 2008. Vol. 1. P. 554–556.
56. Bednarz S. W. US world geography textbooks: their role in education reform. *International Research in Geographical and Environmental Education*. 2004. № 13 (3). P. 223–238.
57. Brophy J. On Motivating Students. *Occasional Paper No. 101*. Institute for Research on Teaching at Michigan State University. 1986. Recuperado de URL: <http://bit.ly/2kcDEiV>
58. Dole J. A. Readers, texts and conceptual change learning. *Reading and Writing Quarterly*. 2000. № 16 (2). P. 99–118.
59. Dossal Z. A. Textbook reforms. *Education 2000*. 1996. № 2 (4). P. 10–12.
60. Ehrman E. Understanding second language learning difficulties. London : Sage Publications. 1996. 125 p.
61. Entrevista, por Daniela Rentería [trabajo de campo], Significados de la educación superior y proyecto de vida. Tijuana. 2012. 324 p.
62. Fenner An-B. Approaches to Materials Design in European Textbooks: Implementing Principles of Authenticity, Learner Autonomy, Cultural Awareness An-B. Fenner, D. Newby. European Centre for Modern Languages, printed in Austria. 223 p.
63. Gardner R. C. Social psychology in second language learning: The role of attitude and motivation. London : Edward Arnold, 1985. 146 p.
64. Gardner R. C., & Lambert W. E. Motivational variables in second-language acquisition. *Canadian Journal of Psychology/Revue canadienne de psychologie*. 1959. № 13 (4). P. 266–272.
65. Haq M., & Haq K. Human development in South Asia 1998: The education challenge. Karachi : Oxford University Press, 1998.

66. Lewin K. *Dynamic theory of personality: Selected Papers*. NY., 1975. 286 p.
67. Littlewood W. *Foreign and Second Language Learning*. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. 122 p.
68. Riasati M. EFL learners' perception of factors influencing willingness to speak English in language classrooms: A qualitative study. *World Applied Sciences Journal*. 2012. № 17 (10). P. 1287–1297.
69. Sample M. Authentic materials: A motivational tool for the EFL Classroom? *Educational and Linguistics Research*. 2015. № 1 (2). P. 100–119.
70. Seguin R. The elaboration of school text books: *Methodological guide*. UNESCO. Retrieved April 3. 2007. URL: http://www.unesco.org/education/pdf/55_16.pdf
71. Shenk E. Instrumental, integrative, and intrinsic: A self-determination framework for orientations towards language in a Puerto Rican community. *The Canadian Journal of Applied Linguistics*. 2011. № 14 (1). P. 155–176.
72. Steinberger E. D. *Improving student achievement*. Virginia: American Association of School Administrators. Retrieved July 5. 2007. URL: <http://eric.ed.gov/PDFS/ED358519.pdf>
73. Sugita M. & Takeuchi O. Motivational strategies in EFL classrooms: How do teachers impact students' motivation. *Innovation in Language Learning and Teaching*. 2015. № 8 (1). P. 20–38.
74. Tahaineh Y. & Daana H. Jordanian undergraduates' motivations and attitudes towards learning English in EFL context. *International Review of Social Sciences and Humanities*. 2013. № 4 (2). P. 159–180.

ДОДАТКИ

Додаток А

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр Прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**ІННОВАТИКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ ТА НАУЦІ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародного літнього наукового симпозиуму

30–31 липня 2021 р.
м. Одеса

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2021

УДК 001(063):378.4 (Укр)

ББК 72я43

166

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.

Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.

Претензії до організаторів не приймаються.

При передруку матеріалів посилання обов'язкове.

166 **Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика :** Матеріали IV Міжнародного літнього наукового симпозіуму (м. Одеса, 30–31 липня 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. – 100 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам Вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам Вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма

Коректор: П.А. Немцова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі Права авторів застережені, 2021

© Інститут інноваційної освіти, 2021

© Друк ФОП Москвін А.А., 2021

Підписано до друку 04.08.2021. Формат 60x84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Charter. Ум. друк. арк. 3,81.

Зам. № 0408/21-9. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ.

Виготівник: ФОП Москвін А.А. Цифрова друкарня «Сору Арт».

69095, Ватпоріжжя, просп. Соборний, 109. Тел.: (061) 708-08-00

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

¹ Розпорядження № 12/Порядку призначення керівників структурних підрозділів Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2018 р. № 287; № 28/Постанови Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2018 р. № 1107 «Про застереження Письмових умов провадження освітньої діяльності»; № 18/Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 802 «Про затвердження статуту Національного академічного центру університетської освіти».

Є.М. Харковський,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Київського національного лінгвістичного університету
науковий керівник: **А.М. Чернуха,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології, педагогіки і туризму
Київського національного лінгвістичного університету

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ МОВНИХ БАР'ЄРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному глобалізованому світі ефективне спілкування має важливе значення для побудови стосунків між людьми за допомогою вербальної та невербальної мови як інструменту спілкування. Тим не менше, мова може виступати містком у спілкуванні з людьми та бар'єром, який заважає людям обмінюватися простими, зрозумілими та точними повідомленнями. Термін «мовний бар'єр» щодо вивчення іноземної мови сприймається саме у психологічному контексті як «індивідуальна, суб'єктивна неможливість використовувати набуті знання у процесі говоріння, коли людині з деяких причин важко висловити те, що вона хоче, іноземною мовою за наявності відповідних знань» [1, с. 90].

Причини виникнення лінгвістичного бар'єра ґрунтуються на недостатньому знанні теоретичних, граматичних, а також лексичних норм

мови, що вивчається студентами. До них можна віднести недостатній словниковий запас і невміння розпізнавати контекстуальні значення слів, неправильне тлумачення іноземних лексичних одиниць через специфіку морфологічної форми. Лексичним бар'єром можуть бути прислів'я і приказки, які не можна перекладати буквально, оскільки вони мають свої еквіваленти в мові, що вивчається: «Лінгвістичні труднощі можуть виникнути внаслідок недостатньої базової операційної бази, яка включає граматику і навички сприйняття мови на слух» [2, с. 90].

Розглянемо це питання більш детально.

Перша проблема – це незадоволеність власною вимовою. Досить часто під час практичного курсу з іноземної мови студенти задають запитання, пов'язані саме з їхньою вимовою. Багатьом важко даються деякі звуки іноземної мови, аналогів яких немає в рідній. Як наслідок, у них «з'являється відчуття дискомфорту та тривоги, що неодмінно призводить до виникнення мовного бар'єра» [3, с. 60]. Ефективним методом вирішення цієї проблеми є читання вголос, або повторення за фонограмою з записами носіїв мови.

Друга проблема – це «невпевненість у використанні власного словникового запасу» [3, с. 60]. Цю проблему можна вирішити, вживаючи прості слова та конструкції в мовленні, використовувати синоніми або попросити співрозмовника перекласти слово. Також, як це не дивно, потрібно використовувати «слова-паразити», щоб заповнювати паузи, що набагато краще, ніж мовчання.

Третя проблема – це «острах припуститися помилки» [3, с. 61]. Названа проблема лежить у психологічному бар'єрі, в основі якого є занижена самооцінка та невпевненість у собі. По-перше, що потрібно пам'ятати, – це те, що ми припускаємося помилок у мові, яку знаємо з дитинства, й іноземці також люди, з тими ж проблемами, і маємо право на помилку. Також оптимальним варіантом буде не соромитися задавати питання, щоб вам пояснили, що та чи інша фраза означає. І головне – не треба хвилюватися, нерви – ваш головний ворог у пізнанні мови.

Усунення та корекція комунікативно-мовного бар'єра студентів може відбуватися за певних педагогічних умов. Під педагогічними умовами ми розуміємо «освітнє середовище, що забезпечує можливість здійснення спонтанного мовлення у штучно створених комунікативних ситуаціях» [4, с. 67–68]. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні іноземної мови підвищує інтерес учнів до предмету та активізує їх мовленнєву діяльність, сприяючи розвитку навичок у самостійній аудиторній та позакласній роботі. Це один із чинників, який може вплинути на появу покоління поліглотів: «Сьогодні молодь зі смартфоном і підключенням до інтернету може мати відеозв'язок зі своїми однолітками в будь-якій частині світу» [5].

Завдяки вирішенню пізнавальних завдань забезпечується взаєморозуміння носіїв різних мов через виділення їх загальних та національних специфічних повідомлень. Як на заняттях іноземної мови, так і поза ними, учні повинні створювати ситуацію спілкування, моделюючи діалог культур.

Під час вивчення дисципліни «країнознавство» потрібно шукати шляхи залучення студентів до активного діалогу культур та ознайомлювати їх з алгоритмами навчальних та мовленнєвих дій. Важливо також забезпечити вивчення структур висловлювань та вибір стратегій взаємодії. Варто дати можливість студентам вирішувати різні проблеми, що породжують думки, та обговорювати можливі шляхи вирішення цих проблем, щоб вони зосередились не лише на змісті своїх висловлювань, а й на правильному мовному оформленні з урахуванням лінгвістичного та культурного аспекту. Вільне володіння багатим словниковим запасом сучасної англійської мови або будь-якої іншої іноземної мови та вміння спілкуватися в наші дні стають важливими компонентами будь-якої професійної діяльності. Від того, як людина висловлює свою думку, може залежати результат її роботи.

Рівень культури сучасної людини значною мірою залежить від ступеня володіння іноземною мовою та мовленням і здатності спілкуватися у певній мовній ситуації. Особливо це стосується людей, які обрали викладацьку діяльність. Дисципліна «професійна мова та культура мовлення» дозволяє сформувати комунікативну компетентність у майбутніх учителів, які вивчають усі аспекти мови. Очевидним висновком є те, що систематична робота з комп'ютерними завданнями формує стійкі навички для самостійної аудиторної та позакласної роботи студентів, що спричинює скорочення часу на виконання стандартних завдань та збільшує час на виконання творчих робіт.

Так само для усунення комунікативно-мовного бар'єра необхідно використовувати інноваційні ігрові технології, до яких належить метод Case Study, заснований на навчанні копіювати реальні комунікативні ситуації, які стимулюють обговорення та пошук вирішення проблеми, що пропонується викладачем. Також ефективними можуть бути такі види діяльності: бесіди, дискусії, монологи, презентації, «мозковий штурм», синектика, ділові ігри, груповий психотренінг, ведення мовного портфоліо, метод розв'язання завдань і метод аналізу конкретних прикладів [1, с. 205].

Отже, феномен «комунікативно-мовний бар'єр» та механізми його виникнення набуває все більшої важливості як предмет вивчення на всіх стадіях навчання студентів. Подолання психологічних бар'єрів – це насамперед внутрішня робота самого студента, що пов'язана з мобілізацією внутрішніх ресурсів, а також створення викладачем іноземної мови умов, що сприяють корекції та повному усуненню комунікативно-мовних бар'єрів.

Процес вивчення іноземної мови у ЗВО пов'язаний із виникненням

бар'єрів переважно соціально-психологічного, мотиваційного й операціонального типу, де до соціально-психологічних факторів відносять несприятливий психологічний клімат, превалювання емоційної напруги над операціональною у процесі навчальної діяльності, відсутність умов для розкриття й реалізації потенційних творчих можливостей особистості: «Мотиваційні бар'єри виявляються у відсутності інтересу до змісту навчальної діяльності» [6]. Отже, готуючись до заняття, викладачеві необхідно не тільки ретельно оцінювати лінгвістичний матеріал, який використовується у процесі навчання, але і враховувати психологічний аспект, який передбачає адекватний емоційний настрій студентів. Лише за врахування всіх чинників можливе коригування й ефективне подолання комунікативно-мовного бар'єра студентами. Яскравим варіантом є проведення дискусії. Наприклад, проведення викладачем круглого столу зі студентами гуманітарно-педагогічного факультету на тему «Juvenile delinquency» було б не лише професійно спрямованим, цікавим для студентів, що спрямо жвавому обговоренню, але і дозволило учасникам виявити здатність оригінально і творчо мислити, висловити власні пропозиції, аргументовано вести дискусію та знаходити нестандартні рішення щодо шляхів попередження проблеми [6].

Також заради розвитку мовної освіти створюються спеціальні мовні табори, де люди можуть підняти свій рівень мови, познайомитися з багатьма цікавими людьми та гарно провести час. «Коли ми разом ініціювали створення GoCamp, то розуміли, що мовні табори це не мета, а спосіб вивчення мови. І це дійсно є важливим для сучасної молоді, адже, наприклад, англійська – це мова бізнесу та інновацій, без яких неможливо уявити розвиток держави. Крім того, уміння вільно спілкуватися іноземними мовами є однією з компетентностей, якою має володіти випускник Нової української школи. Тому ми вдячні всім волонтерам, які вирішили допомогти нам у реалізації цього завдання», – зазначив Вадим Карандій [7].

З усього вищевикладеного можна дійти висновку, що мовний бар'єр може виникнути на будь-якому етапі навчання іноземних мов. «Тільки гармонійне поєднання майстерності та компетентності викладача з нестримним бажанням студентів до пізнання нового, прагненням самовдосконалення та розширення власних можливостей може призвести до успішності процесу навчання та подоланню проблеми мовного бар'єра» [3, с. 63].

Для людей, які змогли подолати цей бар'єр, наразі відчинений весь світ. «Я отримала чудовий досвід, мала можливість подорожувати неймовірно прекрасними місцями, спілкуватися з людьми різних національностей та різних поглядів на життя. У моїх уявленнях про все навколо відбувся переверот! І цей догори дригом світ такий цікавий!» [8], – слова людини, яка подорожує світом та захоплюється своїм життям. Все залежить тільки від нас, а бар'єри знаходяться тільки у нас в голові, і кожна людина повинна знайти сили, щоб їх подолати.

Список використаних джерел

1. Харитоновна Е. Типы межкультурных барьеров и их языковое выражение. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2011. № 2. С. 203–209.
2. Фирсова И. Языковой барьер при обучении иностранному языку. *Вестник Финансового университета. Гуманитарные науки*. 2013. № 1. С. 89–92.
3. Рудник Н. До проблеми подолання мовного бар'єра у процесі спонтанної комунікації іноземною мовою студентів гуманітарних факультетів. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4001/1/10.pdf>
4. Littlewood W. *Foreign and Second Language Learning*. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. 122 p.
5. Луфкін Б. Чи стануть сучасні діти поколінням поліглотів. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-sar-43503585>
6. Пасічник О. До питання підвищення іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей: бар'єри та шляхи їх подолання. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3684/1/Pasichnyk_O.pdf
7. В Україні стартував госамп: сотні волонтерів з 50 країн світу допомагатимуть школярам вчити іноземні мови. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-startuvav-gosamp-sotni-volonteriv-z-50-krayin-svitu-dopomagatimut-shkolyaram-vchiti-inozemni-movi>
8. Камінська А. Ванкувер: тут немає бар'єрів у спілкуванні. URL: <https://owl-study.com/reviews/litni-i-zymovi-kanikuly/vidguk-studentky-anastasiyi-kaminskoyi>

ЗМІСТ

Вступне слово PERITI OPINIONEM

<i>Є.А. Терпловський, В.Б. Распопов,</i> ДЕ І ЯК ЮНИМ ДОЛУЧИТИСЯ ДО СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ З ВІОІНФОРМАТИКИ, ЩОБ ВІВЧИТИСЯ НА НАУКОВЦЯ, ДОСЛІДЖУВАТИ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНІ ВІРУСИ І ВАКЦИНИ.....	3
---	---

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

<i>М.Г. Карпушина,</i> СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СЛУХАЧІВ FLETC.....	10
<i>Г.С. Маслак, Г.Б. Пелешенко, Г.П. Черненко,</i> УЧБОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЕКТ ЯК ФОРМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА.....	13
<i>М.В. Мороз,</i> ВІВЧЕННЯ ТЕМИ «ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ» НА ЗАНЯТТІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА».....	15
<i>Б.І. Паньків, О.І. Яцко,</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ» У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ.....	19
<i>А.С. Скачкова, Л.О. Суцєнко,</i> ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	24
<i>Є.М. Харковський, А.М. Чернуха,</i> ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ МОВНИХ БАР'ЄРІВ ПІД ЧАС ВІВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	27
<i>Т.Г. Чикалова,</i> СТОРИТЕЛІНГ ЯК ЗАСІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	31

Додаток Б

Питання анкети

-Чому Ви здобуваєте вищу освіту?

-Які фактори вплинули на обрання Вами спеціальності філолога, викладача іноземної мови?

-На якому рівні викладалася іноземна мова у закладі середньої освіти, де Ви навчалися?

-Вам було достатньо знань, здобутих під час уроків з іноземної мови, чи потрібно було звертатися до послуг репетитора?

-Що, на Вашу думку, потрібно змінити в методиці викладання іноземної мови в закладах середньої освіти з метою зацікавлення учнів?

-Як Ви плануєте використати в подальшому житті знання іноземної мови?

-Чому знання іноземної мови є важливими для самореалізації особистості в наш час?

-Як знання іноземної мови впливає на формування самодостатньої особистості?

Додаток В

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703
тел./факс: (06461) 2-40-61, 097-567-20-45
e-mail: mail@lguuniv.edu.ua, www.lguuniv.edu.ua

15.09.2021 № 1/1014

Ректору Київського
національного
лінгвістичного університету
Р. ВАСЬКУ
вул. Велика Васильківська, 73
м. Київ, 03150

Вельмишановний Романе Володимировичу!

Просимо Вашого дозволу на проходження педагогічної практики у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» з першої іноземної мови (іспанської) (з 17.09.2021 р. по 12.10.2021 р.) та педагогічної практики з другої іноземної мови (англійська) (з 13.10.2021 р. по 09.11.2021 р.) Харковським Євгеном Миколайовичем, студентом II курсу денної форми здобуття освіти факультету романської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету, спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.024 Іспанська мова і література, освітньо-професійна програма Іспанська мова і друга західно-європейська мова, зарубіжна література, методика навчання іноземних мов і культур у закладах вищої освіти, другий (магістерський) рівень, що навчається за кошти фізичних та юридичних осіб.

Гарантуємо забезпечити виконання здобувачем вищої освіти Харковським Є. М. програм педагогічних практик з відповідних іноземних мов.

З повагою
т.в.о. ректора

Олександр БАБІЧЕВ